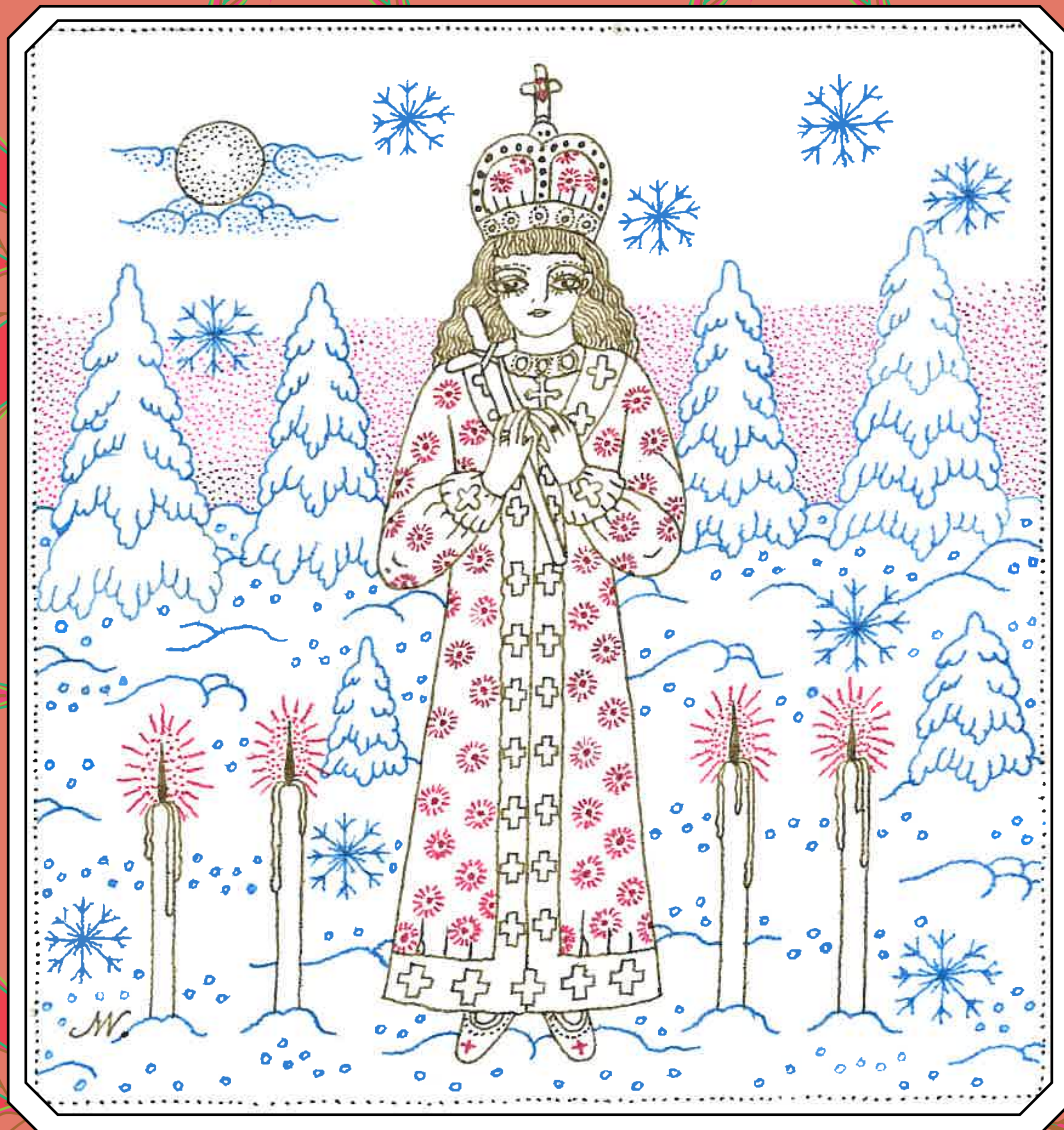

JULANE

TALLINNA KAARLI KOĞUDUSE AJAKIRI

Me ei ole kirjatähe, vaid Vaimu sulased,
sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks.
/2Ko 3:6 järgi/

Maara Vindi illustatsioon, 2022

- 1 **Juhtkiri.** *Toimetuse*
- 2 **Jutlus.** On imede aeg ... *Kaisa Kirikal*
- 4 Konstantinoopoli II Kirikukogu – 553 A. D. *Ain P. Leetma*
- 8 **Koguduse ajalugu.** Anton Kasemets – organist, koorijuht, muusikaõpetaja, muusikateadlane, muusika- ja teatrikriitik, helilooja. *Piret Aidulo*
- 21 **Üks tummine koolilugu.** Kaarli Koguduse Gümnaasium 1918–1936. Ühe ainulaadse kooli ajalugu. *Vootele Hansen*
- 23 **Koguduse ajalugu.** Tõnismäe Antoniuse kalmistu: iidsest tammesalust kaasaegseks asumiks. *Kalmar Ulm*
- 27 **Koguduse töötægija.** „Töö koguduses on mitmekülgne ja arendav“ Intervjuu koguduse vaimulike assistendi Urmo Treisaltiga. *Saima-Sellak Martinson
Külli Saard*
- 30 Kohtumised kaevul. *Anu Allikvee*
- 38 Punane ja valge roos. *Maara Vint*

EELK Tallinna Toompea Kaarli Kogudus

Toompuiestee 4, Tallinn 10142

Telefon 619 9100

e-post: info@kaarlikogudus.ee

kodulehekülg: kaarlikogudus.ee

Sulane. Tallinna Kaarli koguduse ajakiri, ISSN 1406-8168;

tiraaž 150; ilmub üks korda aastas

Trükikoda: Trükiviis OÜ

Toimetuse: Külli Saard, Saima Sellak-Martinson

Keeletoimetaja: Rolf Liiv

Küljendaja: Külli Saard

Arvelduskontod: SEB, arve: EE171010022004706006

Swedbank, arve: EE392200221011214295

Juhtkiri

„Maailm ei ole enam endine!“ Selist lauset võime erinevates kontekstides sageli kuulda.

Jah, tõesti, meid ümbritsev on pidevas muutumises. Hoolimata sellest, mis vanuses me hetkel oleme, võime oma elule tagasi vaadates märgata, et olnuga võrreldes on tänases ühiskonnas aset leidmas muutusi, mida ei oleks üsna hiljuti veel ettegi osanud kujutada.

Tõenäoliselt ei leidu kedagi, kes oleks vähemal või rohkemal määral puutumata jäänud ülemaailmse pandeemia või Ukrainas toimuva sõja mõjust. Nii tuleb meil pidevalt kokku puutuda ebakindlust või isegi hirmu tekitavate olukordadega, millega kohaneda ja toime tulla võib sageli olla väga vaearikas. Kuid keerulistel hetkel on hea vaadata ajas tagasi ja otsida ning leida sealt edasimine-

kuks jõudu ja tuge, turvatunnet, sest aeg on see, mis näitab, et tegelikult on kõigega võimalik toime tulla. Ütlevad ju read tuttavast jõululaulustki: „Aastad ja ajastud tulevad ja lähevad, põlv järgneb põlvele lennates: ei iial vaiki taevased helid, meid hellalt koju kut- sudes.“ (KLPR 42)

Käesolevas Sulases vaatame samuti ajas nii lähemale kui kaugemale tagasi. Seekordne jutlus on koguduse abiõpetaja Kaisa Kiri- kali sulest ning südamliku loo on kirjutanud Maara Vint.

Isa Ain Peetrus viib meid 6. sajandisse, käsitledes Konstantinoopoli II Kirikukogul arutlusel olnud teemasid, Kalmar Ulm tutvustab Tõnismäel asunud kalmistu lugu ning Piret Aidulo kirjutab kunagise Kaarli kiriku organist-koorijuhi Anton Kasemetsa värvikast elust.

Vootele Hansen võtab vaatluse alla Kaarli Kooli 10. sünnipäevaks ilmunud Riho Saardi raamatu sõja- eelsest Kaarli Gümnaasiumist, mis tegutses 1918–1936.

Veel saab lugeda intervjuud koguduse töötajaja Urmo Treisalt ning kunstiteadlase Anu Allik- vee põnevat käsitlust vee ja kaevu temaatikast Piiblis.

Lahket lugemist!

Sulase toimetis

Kaarli kirik 2022. aastal. Foto: Urmo Treisalt.

On imede aeg ...

„Ennäe, neitsi jääb lapseootele ja toob ilmale poja, ja Teda hüütakse nimega Immaanuel“, see on tõlkes: Jumal on meiega. Matteuse 1:23

On imede aeg, tavatsetakse jõulukuu kohta öelda. Oodatakse, kes keda või mida, ja valmistatakse, kes kelleks või milleks. Jõulupühade ootuses kaunistatakse juba varakult oma kodud, tuuakse tuppa ja ehitakse jõulupuud ning harjutatakse kaunemaid jõululaule. Linna-tänavad sätitakse rohkete tulede särasse ning pikisilmi igatsetakse lund, seda valget pehmet lumevaipa katma ääretut ilmamaad. Mida lähemale jõuab jõulupühade aeg, seda suuremaks kasvab nii ärevus kui ka elevus. Ehk saabuv pühadeaeg täidab kõrgele kruvitud ootused ning pakub igatsetud emotsioone, olgu siis jõulukiriku, armsatega koosoldud hetkede, pika pidulaua või kingituste näol. „Meile sünnib laps, meile antakse poeg, kelle õlgadel on valitsus ja kellele pannakse nimeks Imeline Nõuandja, Vägev Jumal, Igavene Isa, Rahuvürst,“ kirjutab prohvet Jesaja. Jõulupühade aeg tuletab meelde, mida imelist on Jumal oma Pojas Jeesuses inimese heaks teinud. Jeesus on kingitus üle kõigi aegade ja seda igale inimesele. Ta loobus oma jumalikust aust, tuli inimesena meie keskele. Ta tervendas, julgustas ja õpetas, vii-

maks kannatas ja andis oma elu, et võita patt ja surm ning tuua meile igavene elu. Ja kord, kui see aeg ja ruum otsa saavad, tuleb Ta aus ja hiilguses.

Kas märkame, et Jeesuse tulek ei piirdu vaid tagasihoidlikus laudas sündimise või taevalaotuses sirava kirka tähega, mis juhatas karjastele Jeesuse sõimeni teed? Jõulupüha ime kordub küll igal aastal, kuid see pole piiratud vaid loetud päevadega aastas. Issand on igal päeval meiega, mitte üksnes meie poolt valitud imelistel hetkedel, vaid iga päev ajastute lõpuni, et kinkida meile elu, usku ja lootust ning aidata mõista aja ja igaviku, eluime ja igavese elu väärtust. On vaid küsimus, kas südameuks on piisavalt valla ning silmad selged läbi meile kingitud eluaja, et märkaksime Issanda imesid ning oleksime Tema ligiolu ja juhatuse eest tänulikud.

Jah, sageli kardame seda teha ning keskendume sellele, mida meie elus veel pole, või sellele, mis meile täna haiget teeb. Inimloomusele on omane olla lühinägelik ning esikohale seada pigem praegust hetke ja iseennast selles. Kardame oma südameust paotada. Kuid Jeesuse küsimus meile jääb: „Kelle sina ütled Minu olevat? Kes Ma sulle olen?“

Jeesust nähakse ja Temasse suhtutakse tänaselgi päeval väga erinevalt. Küllap on suur vahe selles, kas sa lihtsalt tead midagi kui õpitut tööka, või oled ise seda omal nahal tunda saanud. Nii on ka usu,

Jumala ja Tema olemasoluga. Me ei usu enne, kui me pole Issandat kogenud, Teda südame silmadega näinud, tunda saanud Tema armu ja andeksandmist. Puudulike ja ekslike inimestena ei leia me isendast selleks võimalusi. Tühja elada, hooletult oma ellu suhtuda ja laiselda, oma tõe ja elunormide järgi elada, Jumala sõna enese kasuks väärtalt tõlgendada ei ole aga Jumala antud valik meile. Need on pigem meie isekus, patt ja uskmatus, mis sunnivad meid oma südamesilmad Jumala armule pimedaks jääma ning Issandale selga keerama. Sellepärast ei peaks jõulukuu ja -pühade saabumise aeg olema kantud mõttest, mida meie saabunud pühadelt ootame, vaid sellest, mida Issand meilt ootab.

Selleks, et taibata kingitud elu väärtust ja aja kallihinnalisust, seda imelist võimalust ja õnnistust eluteerada koos Issandaga rännata, tuleb meil paotada oma südameust Issanda armastusele meie vastu ja Teda oma eluteel usaldada. Mõte, et Jumal usub meisse ja loodab meie peale, on paljude inimeste juures, nii pühakirja erinevatele raamatutele mõeldes kui ka inimestele läbi kirikuajaloo, aga samuti tänasel päeval mõeldes kõigile neile, kes usuvad Issandas, kes oma elu Tema õpetusele, Tema armule ja halastusele, Tema juhatusele ja siit ajast igavikku astumise Tema hoolde usaldavad, saanud tõeks.

Jah, Jumal usub ja loodab iga inimese peale, kuid kui paljud on

seda mõistnud ja sellele mõelnud, et Issand vajab meid, et kuulutaksime Teda, lihaks saanud Sõna, nii pühapäeviti siia kirikusse kogunedes, kus vendade ja õdedena Kristuses koos oleme, kus saame osa kõigest sellest heast, mida Issand läbi kiriku meile ulatab, kus oleme osaduses ja palves Issanda ees, nii oma murede ja rõõmudega, aga veelgi enam, kus saame Issanda ette kanda ligimesi, neid, kellega külg külje kõrval elame, liigume ja oleme? Veelgi enam, Issand usub meisse ja loodab iga inimese peale ka argipäevis, meie igapäeva elu tegemistes ja toimetamistes, et elaksime tõeks usku Temasse, nii sõnade, mõtete kui ka tegude läbi.

Seepärast küsigem ikka ja jälle eneste käest, ja vastakem sellele küsimusele avatult ja ausalt Issanda eeski olles, kas ja kuidas on Tema sünd ja õpetus meis midagi muutnud või täna, nüüd ja praegu seda teeb? Aidanud ehk lahti lasta vanast, et saaksime vastu võtta uut Jeesuses? Toonud meisse uut lootust? Andnud usku ja usaldust, julgust elada oma elu Issandale? See, kuidas me anname oma eluga tunnistust Issandast Jeesusest on peegelpilt meie usust ja usaldusest Temasse, lootusest Temas ja armastusest Tema vastu, kas Tema meie läbi saab teistele nähtavaks ja kuuldavaks, lausa käega katsutavaks ja kätte saadavaks või mitte. On palju neid, kelle elu ja lood õpetavad, julgustavad ja kinnitavad meid usu teekonnal. Kuid meiegi elu on üks neist paljudest lugudest, mis peab omakorda teistele avama tee elava Jumala juurde.

Meilgi lasub see vastutus eda-

si kanda ja jagada meid puudutanud Jumala imesid – kutsudes inimesi kirikusse, rääkides neile Jumala õnnistusest, aga rääkima neile ka patust ja meeleparandusest, ristimise armust ja armulaua tähendusest, igavese elu ootusest ja lootusest, aga sellestki, kuidas Jumal meid igapäevaselt sõna ja palve läbi juhatab, kust leiame oma usule tuge ja väge, lohutust ja julgustust – ja tegema seda nii oma kaasaegsetele kui ka järeltulivatele põlvedele. Meil tuleb selles osas palju usust, alandlikkuses ja kuulekuses kasvada, et me ei peidaks ega varjaks oma elus, oma sõnades ja tegudes Issandat, vaid et Jumala pääste ja kirkus saaksid meie keskel avalikuks.

Meie aeg on piiratud. Veel ei ole hilja midagi muuta või teisiti teha. Nii nagu meiegi juures võtab mõni iseloomujoon, mõni sõna või tegu või tegemata jätmine kauem aega muutuda, on seda ka teiste juures. Iseenda parandamist ei saa lükata teiste või Jumala kaela, vaid selle eest vastutame ise. Oma nurjumisi tunnistada ja kahetseda, et saaksime edasi liikuda, et võiksime kogeda Jumala halastust ja armulikkust, aga et mõistaksime ka elu ja armuaja väärtust. Jumal on valmis meiega riskima. Kas meie oleme aga valmis igapäevaselt oma elu Talle elama ja oma meelt parandama?

„Kes iganes tunnistab, et Jeesus on Jumala Poeg, selles püsib Jumal ning tema püsib Jumalas. Ja me oleme tunnetanud ja uskunud armastust, mis Jumalal on meie vastu. Jumal on armastus ja kes püsib armastuses, püsib Jumalas ja Jumal püsib temas,“ kirjutab püha Johannes. Nõnda armastab Ju-

mal oma loodut, inimest ja seda maailma, et Ta oma ainusündinud Poja on andnud, et ükski, kes Temasse usub, ei hukkuks, vaid et tal on igavene elu. Suur Jumal tuli väikese lapsena inimese juurde ja andis meile võimaluse tulla Jumala juurde. Jumal lasi oma Pojal saada inimlapseks, et meie saaksime Jumala lasteks. Suur Jumal läkitas oma Poja alla meie pimedusse, et meie saaksime osa igavesse ellu viivast teest.

Kasutagem siis aega targasti, mitte pillates, vaid taibates, mida Jumal tahab meile oma Pojas kinkida ja et võiksime igal päeval hoida Tema poole ning kanda igavesse ellu kandvat vilja. Oluline on silme ees hoida oma hingeõndsust, paluda jätkuvalt Tema abi ja juhatust, ligiolu ja rahu, ning usaldada kõik olev ja tulev Jumala kätte.

Saagu siis nägijaks need pimedad silmad, mis siiani ei ole näinud Jumala suuri asju enese ümber. Saagu kuuljateks need kõrvad, mis seni ei ole pannud tähele Jumala töotusi ja lohutussõnu. Pääsegu valla need tummad suud, mis siiani on olnud suletud ega ole mõistnud Jumalat kiita ja tänada. Õnnistagu, julgustagu ja tervendagu Issand meid siin ajas oma ligiolu ja heldusega. Aidaku Tema meil oma südameust avada selleks, et kasvaksime usust ning armastuses, ning et meisse saaks lootust. Ja viimaks, kinkigu Jumal meile oma heldusest ka elu igavikus, et saaksime osa Tema tööstusest pärida taevane ase Jumala riigis, aus ja hiilguses.

Abiõpetaja Kaisa Kirikal

Konstantinoopoli II kirikukogu ehk Viies Oikumeeniline Kirikukogu

Hea „Sulase“ lugeja. On juba palju aega mööda läinud viimase numbri ilmumisest ja ma olen kindel, et Sul on väga hea meel hoida käes äsjailmunud „Sulase“ numbrit. Meie jätkame oma n-ö kirikuisade teekonda, mille üheks oluliseks osaks on ka oikumeenilised kirikukogud. Tuletan meelde, et oikumeeniliste kirikukogude all peetakse silmas varakiriku kontsiile, kus olid esindatud nii Rooma Impeeriumi ida- ja ka lääneosa. Vara on siin veel rääkida ametlikult Idakirikust ja Läänekirikust, sest ametlik kirikulõhe tekkis alles sajandeid peale viimast oikumeenilist kirikukogu 787. aastal. Käesolevas numbris oleme jõudnud viienda kirikukoguni, mis kannab nime Konstantinoopoli II Kirikukogu. Toon siinjuures meeldetuletuseks ära ka eelmistes numbrites kajastatud ja järgmistes numbrites veel kajastamist leidavad kirikukogud koos nende aja asupaigaga:

1. Nikaia I Kirikukogu – 325 A.D.
2. Konstantinoopoli I Kirikukogu – 381 A.D.
3. Efesose Kirikukogu – 431 A.D.
4. Kaltsedoni Kirikukogu – 451 A.D.
5. Konstantinoopoli II Kirikukogu – 553 A.D.
6. Konstantinoopoli III Kirikukogu – 680–681 A.D.
7. Nikaia II Kirikukogu – 787 A.D.

Konstantinoopoli II Kirikukogu, mida tuntakse ka Viienda Oikumeenilise Kirikukogu nime all, oli kirikukogu, mis kutsuti kokku keiser Justinianus I poolt. Sinna kogunesid peamiselt Idakiriku esindajad ning see kestis 5. maist kuni 2. juunini 553. aastal. Kirikukogu juhtis keiser Etychius Konstantinoopolist. Kirikukogu eesmärgiks oli tegeleda peajalikul keisri poolt avaldatud sooviga mõista hukka hereetilised Kolm Peatükki. Nimelt peetakse nende kolme peatüki all järgmisi isikuid: Theodor Mopsuestiast ja tema kirjutised, Theodor Cyrus’e kirjutised ja Odessa Ibase kiri Marisele.

Need kirjutised olid oma olemuselt hereetilised (eksiõpetust sisaldavad) ning kes iganes neid järgis, kuulutati nestorianismi pooldajaks ning seega ka eksiope- tuse pooldajaks ja levitajaks.

Justinianus lootis, et nende nestoriaanlike kirjutiste avalik hukkamõistmine aitab lepitada monofüsiite Kaltsedoni Kirikukoguga. Monofüsiidid nimelt väitsid, et Kristusel on vaid üks loomus – ainult jumalik (ja et tal puudub inimlik loomus). Kaltsedoni Kirikukogu mõistis selle eksiope- tuseks, rõhutades, et Kristusel on kaks loomust (jumalik ja inimlik loomus) koos ühes isikus. Selle kirikukogu kokkukutsumise vastu oli tugevasti paavst Vigilius, kes oli toodud juba aastaid

varem vastu tema enda tahtmist Konstantinoopolisse, kuna ta keeldus „Kolme Peatükki“ eksiope- tuseks kuulutamist. Nimelt ei olnud paavst Vigilius veendunud, et nende „Kolme Peatüki“ autorid olid tõeliselt hereetikud, ning ta kartis samas, et nende hukkamõistmine võib nõrgendada Kaltsedoni Kirikukogu positsiooni ja õhutada monofüsiitluse levimist. Paavst Vigilius seisis kaua vastu keisri nõudmistele, kuid viimaks siiski nõustus kuulutama „Kolm Peatükki“ eksiope- tuseks ning sellest järelduvalt mõistis need ka hukka.

Konstantinoopoli II Kirikukogu nägi veel pikka aega vastasseisu Rooma Impeeriumi lääneosas, vaatamata asjaolule, et paavst Vigilius oli „Kolm Peatükki“ eksiope- tuseks kuulutanud. Kahjuks teekonnal tagasi Rooma paavst Vigilius suri, olles jõudnud Syracusasse Sitsiilia saarel Itaalias. Tänapäeval on see kirikukogu aktsepteeritud kui oikumeeniline kirikukogu nii Õigeusu Kiriku kui ka roomakatoliku kiriku poolt.

Konstantinoopoli II Kirikukogu oli viimane faas, milles keiser Justinianus püüdis lepitada ja leevendada pingeid idas, kus monofüsiitide õpetus oli veel liikvel, ning mis oli juba eksiope- tuseks kuulutatud Kaltsedoni Kirikukogu poolt 451. aastal. Keiser Justinianus oli veendunud, et kristluse n-ö monofüsiit-

liku vaate esindajad on võimalik lepitada Kaltsedoni Kirikukogu ortodoksse õpetusega, juhul kui nestorianism (eksiõpetus, mille kohaselt on Kristusel kaks loomust, aga sellest lähtuvalt ka kaks isikut) veelkord ja veel võimsamal moel hukka mõista.

Kolme Peatüki poleemika – 543. aasta lõpus või 544. aasta alguses andis keiser Justinianus välja edikti, milles mõisteti ametlikult hukka nestoriaanlike vaadetega „Kolm Peatükki“. Keisri eesmärgiks oli selle käiguga toetada miafüsiitide käsitus (õpetus, mille kohaselt on Kristuse ühes isikus kaks erinevat loomust – jumalik ja inimlik). Sellega soovis keiser Justinianus lõpetada Kristuse olemust puudutavat tüli, mis oli segadust külvanud ja lahkkelisid tekitanud, ning vaevanud ja kurnanud impeeriumit juba Kaltsedoni Kirikukogust saadik.

Paljud Idakiriku suuremad ja tähtsamad tegelased toetasid sellist poliitikat. Paljud Läänekirikus olid aga sellise poliitika vastu, tuues siinjuures põhjenduseks asjaolu, et nestoriaanlus oli juba hukka mõistetud Efesose Kirikukogul (431 A.D.), ning seega ei olnud selline samm enam vajalik. Veel enam, nad olid arvamusel, et selline käik juhiks inimesi eemale ja nõrgendaks Kaltsedoni Kirikukogu seisukohti ning seega nõrgendaks see ka Rooma positsiooni. See oligi põhjuseks, miks paavst Vigilius keeldus kinnitama Keisri ediktis hukka mõistetud Kolm Peatükki ning miks

*Keiser Justinianus ja tema saatjaskond.
Mosaiik, San Vitale basiilika, Ravenna, Itaalia.*

ta kutsuti Konstantinoopolisse, et asi viimaks selgeks teha oikumeenilise kirikukoguga.

Nagu juba mainitud, ei läinud paavst sellele kirikukogule vabatahtlikult. Ta viidi keisri saadikute poolt laevaga, mis lahkus Itaaliast 545. aasta novembrikuus, kuid mis jõudis Konstantinoopolisse alles 546. aasta lõpus või 547. aasta alguses. Kuna paavst ikkagi veel keeldus hukka mõistmast Kolme Peatükki, siis hoiti teda Konstantinoopolis vastu tema enda tahtmist kaheksa aastat, mõnikord isegi rasket survet avaldades.

553. aastal, kui Konstantinoopoli patriarhiks sai Eutychius, esitas ta paavstile oma usutunnistuse, ning koostöös Idakiriku piiskoppidega püüdis kokku kutsuda oikumeenilise kirikukogu. Antud hetkeks oli paavst nõus kokku kutsuma kirikukogu tingimusel, et see peaks toimuma Itaalia pinnal

või siis Sitsiilia saarel, et tagada ka Läänekiriku piiskoppide osavõtt. Keiser aga selle tingimusega ei nõustunud ning pakkus välja, et kõige parem oleks saata kirikukogule nii Läänekiriku kui ka Idakiriku delegaadid (ametlikud esindajad) mõlemast patriarhaadist. Kuna Vigilius ei tahtnud jääda vähemusse, siis ta pakkus välja, et nii Idakiriku kui ka Läänekiriku delegaatide arv peab olema võrdne. Läbirääkimiste ja tingimuste esitamiste selles faasis otsustas keiser tegutseda omapäi ning kutsus kirikukogu kokku, ilma et tal oleks olnud selleks paavstipoolset heakskiitu. Sellest järelduvalt keeldus paavst Vigilius ka osalemast sellel kirikukogul.

Samal ajal saatis paavst aga keisrile dokumendi, mis on tuntud *Constitutum*'i nime all. Selle dokumendi olid allkirjastanud paavst ise ja veel 16 peamiselt Läänekiriku piiskoppi. Dokumendis

olid hukka mõistetud Theodori Mopsuestiast erinevad hermee-tilised ettepanekud. Kuid siiski, paavst keeldus hukka mõistmast Theodori ennast, mida oli teinud keiser oma ediktis. Veelgi enam, kuna Kaltsedoni Kirikukogu oli taastanud Theodori ja Ibase piiskopi toolid peale Nestoriuse eksiõpetuse hukkamõistmist, keeldus paavst hukka mõistmast nii nende kirjutised kui ka nende isikud.

Seega kutsuti see kirikukogu kokku keiser Eutychiuse initsia-tiivil, kuid praktiliselt ilma Lääne-kiriku delegaatide osavõtuta. Mõistes hukka „Kolm Peatükki“, kinnitas Konstantinoopoli II Kirikukogu kõigi nelja eelneva oikumeenilise kirikukogu otsu-seid ning kinnitas, et nad õpetav-
vad ja edastavad kõike seda, mida need kirikukogud on esitlenud ühtse usu käsitluses. Samas kin-nitas kirikukogu, et nad kutsuvad korrale kõik, kes ei järgi nende kirikukogude poolt esitatud õpe-tust. Samas mõistsid nad hukka kõik eelnevalt hereesiaks kuulu-tatud eksiõpetused ning nende esindajad ja levitajad. Seega mõis-teti selle käigus hukka järgmised isikud: Theodor Mopsuestiast ja tema kirjutised, Theodor Cyrus ja tema kirjutised, Odessa Ibas ning tema kiri Marisele.

Kirikukogu tõi omakorda välja ka enda esitatud „11 peatükki“:

1. Kui keegi keeldub tunnista-mast, et Jumal Isa, Jumal Poja ja Jumal Püha Vaimu loomus ja olemus on üks, et need isikud on konsubstantsiaalsed Kolmainu-ses, üks Jumal, keda ülistame ja

kummardame kolmes isikus; siis olgu ta anateem.

Anateem (kreeka keeles *ἀνάθημα*, *anáthema*) ehk kiriku-vande alla panek on mitme krist-liku kiriku (nt katoliku ja õigeusu kiriku) kõrgeim karistus, mis tähendab kiriku liikme kirikust väljaheitmist. Anateemi raken-datakse väärdõpetuste kandjate ja levitajate suhtes. Kellelegi ana-teemi kuulutamine on kinnitus, et inimene on end ise oma tegudega kirikust eraldanud seniks, kuni ta pole kahetsenud ja pöördunud. Samuti on see hoiatuseks ülejää-nud kirikurahvale eksinud isiku ideede ja õpetuse kahjulikkusest.

2. Kui keegi keeldub tunnista-mast, et Jumala Sõnal on kaks sündi: esimene, mis on igaviku-line Isast ... teine aga, kui ta tuli alla taevast ja sai inimeseks püha ja auväärse Neitsi Maarja, Juma-laema kaudu; siis olgu ta anateem.

3. Kui keegi väidab, et imet tegev Jumala Sõna on üks isik ja et Kris-tus, kes kannatas, on hoopis keegi teine; siis olgu ta anateem.

4. Kui keegi väidab, et Jumala Sõna ühtsus inimkonnaga oli ainult võimalik mingi armu või energia läbi; siis olgu ta anateem.

5. Kui keegi püüab väita, et Kris-tuses on kaks hüpostaasi, või kui keegi püüab teotada püha Kalt-sedoni Kirikukogu otsuseid; siis olgu ta anateem.

6. Kui keegi keeldub kutsumast Maarjat Jumala Emaks, väites, et Maarja tõi ilmale ainult inimese ja mitte Jumala; siis olgu ta ana-teem.

7. Kui keegi kasutab väljendit

„kahes loomuses“, ning peab selle all silmas loomusi, mille tule-musel on tekkinud mingi sõnul-selgitamatu unioon; siis olgu ta anateem.

8. Kui keegi kasutab väljendit „kahest loomusest“, ning ei pea selle all silmas, et eksisteerib hüpostaatiline unioon, kus on koos nii jumalik kui ka inimlik loomus; siis olgu ta anateem.

9. Kui keegi kasutab väljendit, et „Kristust tuleb ülistada tema kahes loomuses“, pidades selle all silmas, et ta püüab juurutada kahte erinevat adoratsiooni (ülis-tust); siis olgu ta anateem.

10. Kui keegi ei tunnista, et meie Issand Jeesus Kristus, kes löödi risti tema ihus, on tõeline Jumal ja Issand ja üks isik Pühimast Kolm-ainsusest; siis olgu ta anateem.

11. Kui keegi keeldub hukka mõistmast Arianuse, Eunomiuse, Macedoniuse, Apollinarise, Nes-toriuse, Eutyches'e ja Origenese, ning samas ka nende jumalakart-matud kirjutised; siis olgu ta ana-teem.

Kirikukogu seitsmendal istu-misel otsustas Justinianus paavst Vigiliuse nime eemaldada dip-tühhonist (diptühhon oli nimekiri inimestest, kelle eest palvetati liturgia käigus). Vaatamata asja-olule, et Vigilius jäi väga koos-tööaldiks, viidi Konstantinoopoli II Kirikukogu otsused ellu kiirelt Idakirikus. Kõik, kes aga keeldu-sid kinnitامast selle kirikukogu otsuseid, eemaldati kiirelt nende ametipostilt ning reeglina nad pagendati.

Kahjuks aga kauaoodatud lepi-

tust monofüsiitide ja Kaltsedoni kirikukogu otsuste pooldajate vahel kogu selline asjade kulg ei toonud.

Kirikukogu järelkaja

Kui Rooma vaimulikkond ja tsiviiljuhid palusid keisril lubada paavst Vigiliusel tulla tagasi Rooma, siis keiser lubas seda teha ainult juhul, kui paavst jääb nõusse Konstantinoopoli II Kirikukogu otsustega. Lõpuks andis paavst Vigilius keisri nõudmistele järele, ning oma kirjas 8. detsembril 553. aastal aksepteeris ta viimaks kirikukogu otsuseid, millele ta oli pikka aega vastu seisnud. Sellele järgnes veel omakorda kiri, dateeritud 26. veebruarile 554. aastal, milles ta mõistab hukka „Kolm Peatükki“.

Peale kaheksat pikka ja vaevarikast resideerumisaastat Konstantinooplis oli paavstil viimaks võimalus alustada teekonda tagasi Rooma 555. aasta kevadel. Kuid kahjuks, olles küll juba jõudnud Itaaliasse, suri paavst Syracusa linnas Sitsiilia saarel.

Vigiliuse järglane paavst Pelagius (oli paavstiks aastatel 555–50 A.D.) tunnustas Viienda Oikumeenilise Kirikukogu otsuseid ning tasapisi leidsid need laiemalt tunnustust ka Läänes. Itaalia põhjaprovintsidest aga, kus usuti, et paavstlus oli muutunud idaimpeeriumi käpiknukuks, eemaldusid osadusest Rooma kirikuga. See skisma kestis mõned aastakümned Milaanos, ning rohkem kui sajandi Aquileias.

Selle kirikukogu originaalsed

kreekakeelsed tekstid ei ole säilinud, kuid eksisteerib siiski vana ladinakeelne versioon, ilmselt samast ajast ning mis suure tõenäosusega oli tõlgitud, et Vigilius saaks seda kasutada. Seda on tsiteerinud ka paavst Vigiliuse järglane paavst Pelagius. Kuid on põhjust arvata, et mõned peatükid selles versioonis on võltsitud.

Lõpetuseks tahan öelda, hea „Sulase“ lugeja, et ma loodan, et kogu see artikkel suutis tuua siiski rohkem selgust kui külvata segadust. Nagu näha, on Kiriku ajalugu kirev ja täidetud väga tihti intriigide ja vastuoludega. Kuid selline see elu juba on. Kõigele sellele virvarrile vaatamata, on nende sündmuste ja õpetuste ja eksiõpetuste taga nimed ja inimesed, kes on püüdnud anda endast parima mõistmaks Kristuse loomust ja olemust, et me omakorda suudaksime paremini mõista oma usutunnistust ning edastada seda selgelt nii järgnevatele põlvedele kui ka praktiseerida oma igapäevases elus.

Üha rohkem ja rohkem näeme aga seda, kuidas kirik idas ja kirik läänes olid juba teineteisest eemaldunud, ning seda ka loomulikult poliitilisel pinnal. Edasine asjade kulg on vaid lõhe suurenemine ja viimaks ka Kirikulõhe tekkimine 1054. aastal. Sellelegi vaatamata on Kirik Kristuse pruut ja ortodoksse usu edastaja, vaatamata inimlikele puudustele ja intriigidele, mis selles aset on leidnud. Jumala, Püha Vaimu tegevuse kaudu, garanteerib

Kiriku õpetuse puhtuse ja selle ortodokssuse. Ning seetõttu kannab Kirik edasi Kristuse õpetust kuni aegade lõpuni. Seetõttu ongi just olulised Kirikukogud, kus on koos palju teolooge ja vaimulikke, et ei jääks ruumi väärdõpetuste jaoks.

Soovin Sulle rahulikku ja õnnistatud Jõuluaega ning tervist ja kordaminekuid ning ka unistuste täitumisi algaval aastal. Ning loomulikult rohket Jumala õnnistust ja heade inglite ligiolu.

Meie kohtume taas juba järgmises „Sulase“ numbris, kus tuleb käsitlemisele kuues oikumeeniline kirikukogu, mida tunneme Konstantinoopoli III Kirikukogu nime all.

Jõulupalve

*Rõõmustagu õiglased,
sest on sündinud nende Õigeksmõistja.
Rõõmustagu haiged ja nõrgad,
sest on sündinud nende Päästja.
Rõõmustagu kõik vangid,
sest on sündinud nende Lunastaja.
Rõõmustagu kõik orjad,
sest on sündinud nende Isand.
Rõõmustagu kõik, kes on priid,
sest on sündinud nende Vabastaja.
Rõõmustagu kõik kristlased,
sest on sündinud Jeesus Kristus.
Aamen.*

Püha Augustinus (354 – 430 A.D.)

Isa Ain Peetrus

Anton Kasemets –

organist, koorijuht, muusikaõpetaja, muusikateadlane,
muusika- ja teatrikriitik, helilooja.

Loetud nädalad enne I maailmasõja algust, 3. juulil 1914, kinnitati Kaarli kiriku organistiks **Anton Kasemets**. Tema eelkäija Theodor Tedder¹ oli surnud pea pool aastat varem 25. detsembril 1913, kuid asendajat talle kohe ei leitud ja hea muusikalise haridusega organisti jaoks oldi valmis palgafondi suurendama. 1914. aasta 17. mai Kaarli koguduse konvendi protokollist saame lugeda, et kui keegi ennast organisti koha peale üles peaks andma, kes tõesti muusikaliselt kõrge astme peal seisab ja endise palgaga rahul ei ole, temale kunni kakssada (200) rubla palgale lisa anda.²

Anton Kasemets sündis 10. detsembril 1890 (ukj) Kohila vallas Rabivere mõisalt renditud Kasepere talus, 1895. aastal kolis pere Tallinna. Tema isa oli tisleer ja ehitustööline, põllumees Jüri Kasemets (4.3.1857–27.6.1927) ja ema Liisa sünd Remmelgas (5.5.1858–?). Asjaarmastajaid muusikuid oli olnud mõlemas peres. Peres kasvas vanem vend August Eduard (28.4.1888–1935) ja kaksikõde Pauline Annete (10.12.1890–6.4.1895).

Õpingud

Anton Kasemetsa muusikaline tegevus algas juba koolipoisina. Tema onu, oreliehitaja Jaan Kasemetsa pooleliolev „tumm orel“ oli esimeseks instrumendiks edukal iseõppimisel, millel ta suuri edusamme näitas. Seitsmendaks sünnipäevaks sai ta viiulit mänginud isalt juba kolme registri ja pedaaliga orelit. Sellel saavutas ta peagi solisti staatuse ja olevat juba kaheksa-aasta-sena edukalt esinenud Tallinna vennastekoguduse palvemajas jõuluõhtul, hämmastades ja võludes mittehakkuda-tahtvaid kirikulisi selle võrra, et tal tuli mängida ka elu esimene *Da capo*.³ Järgnesid esinemised hommikupalvustel koolis ja Tallinna Evangeeliumi Seltsi palvemajas. Oma memuaarides mainis ta, et sai orelitunde toomkiriku organistilt Ernst Reinickelt (1856–1911). Ta oli ka Kaarli kiriku kooripoisi ametis ja laulis August Topmani oratooriumi kooris.⁴ Väidetavalt asendas ta vajadusel juba aastast 1904, kui oli kõigest 13-aastane, Tallinna Kaarli kiriku organisti Theodor Tedderit.⁵

Üldhariduse omandas A. Kasemets Tallinnas, õppides 1899–1907 vene õppekeele kohalikus 4. linnaalgkoolis. Lugema õppis

Anton Kasemets lapsena 1898–1899.

ta juba 4- ja kirjutama 6-aastaselt. 1907. aasta 12. augustil konfirmeeriti ta Tallinna Kaarli koguduses.

1908–1914 õppis Kasemets Peterburi Konservatooriumis Louis Homiliuse (1845–1908) ja Jacques Samuel Handschini (1886–1955) oreliklassis ning kompositsiooni Vassili Kalafati (1869–1942), Mihhail Tšernovi ja Maximilian Steinbergi (1883–1946) klassis.

Peterburis on muusikalist haridust saanud või seal muusikuna tegutsenud ligi 80 eestlast, kellest enam kui neli viiendikku olid õppinud sealses konservatooriumis ning kellest suurem osa pöördus Eestisse tagasi.⁶

Ivalo Randalu kirjutab, et Peterburi konservatoorium kuju-

1 Vt lähemalt: Piret Aidulo. Theodor Aleksander Tedderi 150. sünniaastapäeval. Sulane nr 1, detsember 2021.

2 Tallinna Kaarli koguduse arhiiv (=TKKA) Protokolle des Convents- und der Gemeindeversammlung der Dom Karls-Kirche zu Reval gegonnen am 25. Januar 1983 – konvendi koosoleku protokoll 3.7.1914.

3 Vaba Eesti Sõna = Free Estonian Word : Estonian weekly nr 4, 26.1.1978 Jüri Kurman. Maestro Anton Kasemets In Memoriam.

4 Vaba Eestlane = Free Estonian nr 93, 15.12.1970 Jüri Kurman. Anton Kasemets 80.

5 Päevaleht, nr. 192, 20.7.1929 „Estoonia“ teatri direktor walitud.

6 Raimo Pullat. Lootuste linn. Peterburi ja eesti haritlaskonna kujunemine kuni 1917. Tallinn: Estopol, 2004.

tas endast praeguste arusaamade kohaselt laste-, keskastme ja kõrgkooli hübriidi, kus 8–10-aastaste kõrval „istusid“ koolipingis ligistikku sageli kuni kaks korda vanemad õpilased (noorematele olid ettenähtud eraldi üldained, vanematel pidi olema vähemalt algharidus).⁷ Muusikateadlane Johannes Jürisson lisab, et Peterburi konservatooriumis käidi kooli, mitte diplomi pärast.⁸

Juba konservatooriumi ajal, alates 1909, tegutses A. Kasemets Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsis ja Peterburi Eesti Hariduse Seltsis, olles ka sama seltsi Liigovi haruseltsi segakooride dirigent. 1912. aastal lõpetas ta eksternina Peterburi konservatooriumi juures gümnaasiumi.

Peterburi üliõpilasena andis ta Tallinnas aastast 1911 ka klaveri ja hiljem muusikateooriatunde.⁹

Samal aastal võttis Kasemets muusikatoimkonna liikmena osa 23.–24. juunil 1912 Narvas toimunud Eesti asunduste esimese laulupeo korraldamisest ning juhatas Peterburi ja Kroonlinna ühendkoore vaimulikult kontserdil. Ajalehtedes hinnati ettekannet kriitiliselt.¹⁰

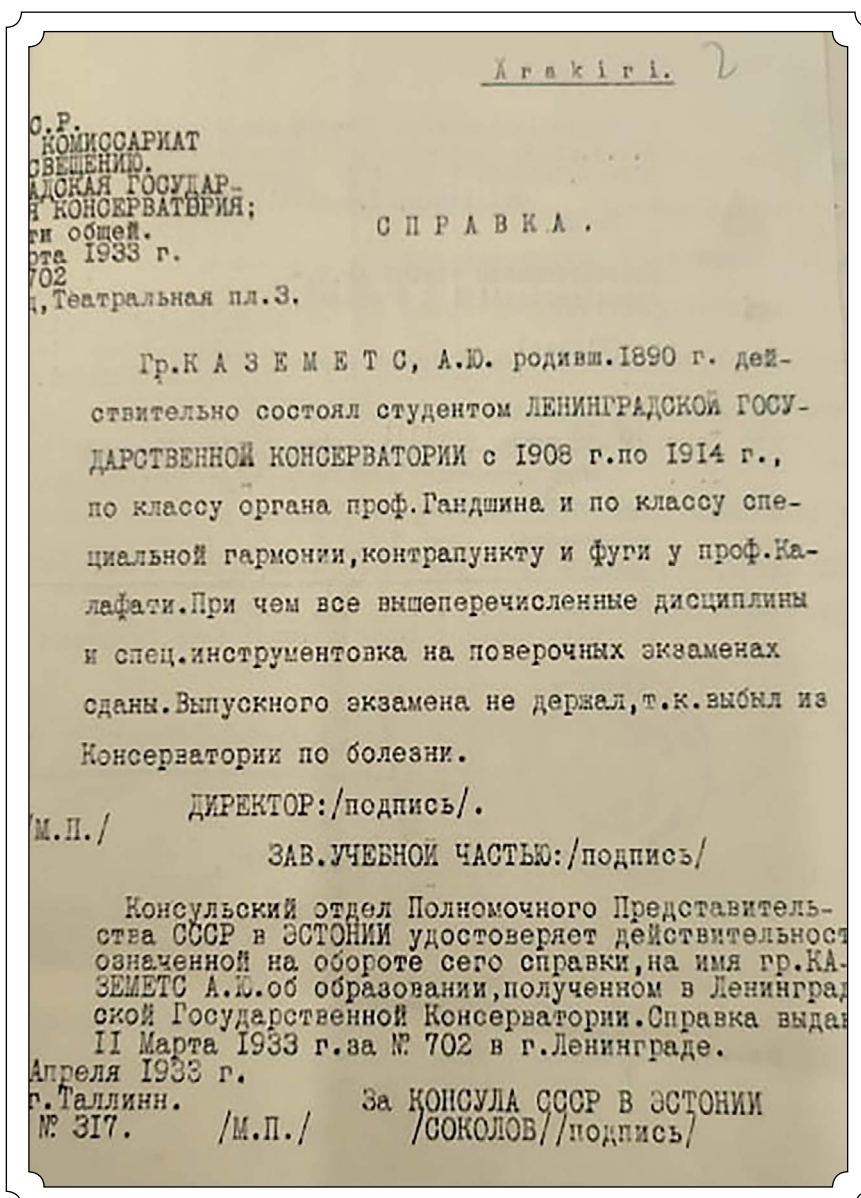
Juba enne tööle asumist Kaarlis alustas ta esinemisi Tallinnas

7 Ivalo Randalu. Peeter Süda. Tallinn: Eesti Raamat. 1984, 25.

8 Samas, 53.

9 Päevaleht, nr. 142, 28.6.1911; Tallinna Teataja nr 165, 24.07.1913.

10 Päevaleht, nr. 281, 7.12.1911 Eesti asunduste esimese laulupidu; Välis-Eesti : sõltumatu informatsiooni, kultuuriküsimuste ja majanduse ajaleht nr 19, 30.10.1965 Märkmeid Narva laulupeost 1912; Ristirahva Pühapäevaleht nr 26, 28.6.1912 Narva laulupidu; nr. 27, 5.7.1912 Narva laulupidu; Postimees nr 147, 29.6.1912 Narva laulupidu muusika ja laulu ettekanded.

Leningradi Riikliku Konservatooriumi tõend Anton Kasemetsa terviselikel põhjustel lõpuksami mittesooritamise kohta, aprill 1933.

ja mujal Eestis: 1914. aasta jaanuaris Estonias koos tenor Alfred Sällikuga, kellele väsimatult plakutati.¹¹ Sama aasta juunis esines ta koos viiuldaja Johann Kotkasega Vaivasas.¹²

11 Tallinna Teataja nr 6, 9.1.1914.

12 Päevaleht nr 129, 11.6.1914.

Teenimine Kaarli kirikus

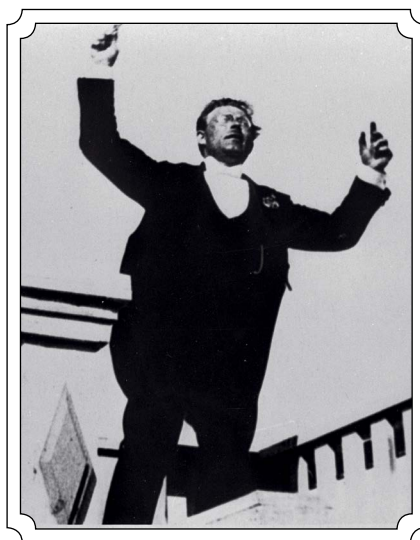
Anton Kasemetsa kinnitamisel Kaarli koguduse organistiks 1914. aasta suvel otsustas konvent:

Uuele orelimängijale tehakse kohuseks oma lõpuksami aasta pärast ära teha, mille peale esialgne valimine lõpu-likult kinnitatakse. Palgatingimused jäävad need samad, mis ennegi olid, kuid uus orelimängija peab tingimata ka koori juhutama.

Kaarli koguduse uue organisti tööle asumist kajastasid olulise sündmusena nii Päevaleht, Postimees, Koit kui ka Ristirahva Pühapäevaleht. Tänapäeval ei ületaks organisti valimine uudistekünnist üheski suuremas ajalehes. Lehtedes nimetati ekslikult, et ta on Peterburi konservatooriumi lõpetanud, tegelikult jäid tal seal lõpueksamid siiski haiguse tõttu sooritamata ning 1930-ndatel toimunud kohtuprotsessi kajastamisel tõuseb Konservatooriumi lõpetamise küsimus teravalt esile.

Kasemets andis organisti ja koorijahi töö kõrval klaveri- ja muusikateooria tunde ning hiljem süvenes hääleseade teemadesse. Alguse saab tema laiem tegetsemine koori- ja koolimuusika valas. 1914–1915 juhatab Kasemets ka Kaarli koguduse koori. 1915. aasta Palmipuudepäha kontserdil on tegevad nii tema noor koor kui ka tema ise orelil ning mitmed solistid: hr Mosin viiulil, hr King kornetil ning Leipzigi konservatooriumi lõpetanud sopran Ella Masing Grünberg. Kiriku akustika ja orel saavad kõvasti kriitikat. *Enne kui ülepea kontserdi muusikalist kordaminekust rääkida, peab ütleva, et niihästi kooril kui solistidel nii väga kiriku haruldaselt õnnetu akustikaga võidelda oli, et mõneski asjas ütelda ei saa, mis lauljate ja mängijate, ja mis kõlaliste tingimiste arvesse panna /.../*

Kõige tänamatum ülesanne oli her-ra Kasemetsal orelil. Vana riist oma registreerimise paendumuseta, mille mängu ruumi vastukõla igas vähegi mitmekõlalises ja kiiremas kohas täieste selgusetaks tegi, takistas mängi-

VIII üldlaulupeo (30.06.1923–02.07.1923) ühendkooride üldjuht Anton Kasemets. EFA.14.0.51639.

*jat nii väga, et ta tuleviks enesele ettekannete väljavalikus wist õige kitsad piirid peab panema, kuni tal mitte parem orel käepärast ja kuni akustikat pole parandatud. Sellest on aga küll väga kahju, sest niihästi laulujuhtuse kui orelimängu järele arwates on herra Kasemets nii maitsekas juhataja ja mängija, et tema wõimisele õnnelikumaid ja laiemaid tingimisi oleks soovida. Osawõtmine oli rõõmustaw.*¹³

I Maailmasõda toob katkestuse Kasemetsa tööellu Kaarli kirikus: ta oli 12.10.1915–13.3.1917 sõjaväeteenistuses Peterburis 1. tagavarapolgus kirjutajana, kust vabastati tervislikel põhjustel kehva silmanägemise tõttu.

23. detsembril 1916. aastal lavalatati Peterburi Jaani kirikus Anton Kasemetsa ja Adele Leontine snd Tambergi (7.4.1893 Peterburg – 12.5.1992 Kanada) abielu. Tallinnasse elama asudes praktiseeris Adele edukalt hambaarstina.

Peres kasvas üks poeg, kellest sai tunnustatud helilooja Udo

Kasemets (16.11.1919 Tallinn – 19.1.2014 Kanada). Ta õppis Tallinna konservatooriumis professor Heino Elleri juures kompositsiooni ning lõpetas õpingud Stuttgarti muusikaülikoolis. Elas 1951. aastast Kanadas, kus tegutses organistina, koori- ja orkestrijuhina ning õppejõuna Hamiltoni kunsti-kolledžis jm. Tema loomingule on omane modernne, avangardne helikeel, millega ta tõusis tunnustatud komponistiks Kanadas.

Maailmasõjast naastes jätkas Kasemets lühiajaliselt tööd koguduses.

1917. aasta kevadest pärinevad kaks Kasemetsa puutuvat ja iseloomulikke kirjet koguduse protokolliraamatust. Kasemets oli väga aktiivne ja ei peljanud tööd vastu võtta, kuid ta oli sõnakas ja kriitilise meelega. 28. mail 1917 valiti ta koguduse peakoosolekul protokollijaks ning järgmisel 8. juuni konvendi koosolekul kirjutatakse nõnda:

*Õpetaja A. Kapp avaldab kahetsust selle üle, et organist viimasel peakoosolekul konwendi kohta lubamata ja haawawaid ütelusi on tarvitanud, arwamist awaldades nagu lipitseks konwent ametnikkude kulul peakoosoleku ees, ja nagu ei kaitseks konwent kirikuametnikkude huwisid. Õpetaja Kapp paneb ette organistile konwendi poolt ülevalnimetatud põhjustel märkuse teha. Konwendi liikmed otsustavad, ennast õpetaja A. Kappiga täiesti solidaarselt tundes, organisti esmaspäeval, 12. juunil kell ½ 8 konwendi ette kutsuda ja temale peakoosolekul tarwitatud haavavate üteluste eest konwendi poolt märkus teha.*¹⁴

¹³ Samas nr 61, 16.3.1915 Kontsert.

¹⁴ TKKA Protokolle des Convents- und der Ge-

Ilmselt edasine koostöö koguduses siiski ei sujunud ning 8. aprilli 1918 konvendi koosoleku prokollist leiame:

*Organisti koht on novembrikuust saadik vaba. Kunstnik M. Lüdigu on läbirääkimisi peetud, kui ta organisti koha vastu võtaks. Sellep et hr Lüdigi kui tubli koorijuhataja ja hea organist Eestis tuttav on. Pealegi on hr Lüdigi mõtteid avaldanud, et ta kodumaale soovib tulla. Hr. M. Lüdigi tingimus on: 2400 rbl aastas palka ja pärastpoole, kui kogudus enesele uue maja ehitab, sealsamas prii korter. Konvent on tingimustega nõus, kui peakoosolek need heaks kiidab. Hr. Lüdigi kohustatakse koguduse koori uuesti elusse kutsuma ja seda pidama. Sellega on tema täiesti nõus.*¹⁵

Kasemetsa tegevus Kaarli koguduse organisti ja koorijuhina jäi lühikeseks, edasine elu liikus rohkem muusikapedagoogilise töö, koorijuhtimise, administratiivsete asjaajamiste jm tähe all, kuid vabakutselise organistina andis ta ka edaspidi kontserte, olles nii solisti kui saatja rollis ning eksiilis pöördus ta kiriku organisti ameti juurde tagasi.

Siinkohal võiks ülevaate temast lõpetada, kuid tema ere tegutsemine eesti muusikaloos väärib pikemat käsitlust.

Töö muusikapedagoogina

1918. aastal alustas Kasemets oma pikaagset tööd muusikapedagoogina mitmes Tallinna koolis, sest gümnaasiumi muusikaõpetajatest oli suur puudus. Ta oli õpetajaks Tallinnas I ja II Realkoolis, Poeglaste kaubanduskoolis, Tütarlaste Kommertsgümnaasiumis ja kaubanduskoolis, Tallinna Kolledžis ja ka 1.9.1920–1.8.1922 Kaarli koguduse Gümnaasiumis¹⁶. Igal pool asutas ta ka koori ning moodustas koolide lauljate baasil Tallinna Koolinoorsoo Liidu (pärastine Koolinoorsoo Muusika Ühingu) segakoori. Nimetatud koori head saavutused ergutasid ka teisi koore pingsamale tööle ja koorilaulu tase Tallinnas tõusis.

Anton Kasemets on kirjutanud, et ta on osalenud ka Vabadussõjas (kestis 28.11.1918–2.2.1920). Ta oli tõepoolest sõjaväekohuslane, kuid kooliõpetajana vabastati väeteenistusest 28. novembrist 1919.¹⁷ Tõenäoliselt võrdustati õpetajana teenimine sõjast osavõtuga ameti olulisuse tõttu.¹⁸

Pedagoogitöö kõrval ilmus temalt „Rahvaülikooli“ kirjastusel „Muusika algõpetus“ 249 noodina näitega tekstis. See oli esimene sellesarnane käsiraamat alg- ja keskkoolidele. Raamatust ilmus veel kaks trükki 1921. ja 1924. aastal.

19. jaanuaril 1919 esines ta

Kontserttegevus

Toetudes tolleaegsele ajakirjandusele saame väita, et 1919.–1920. aastal oli tal palju esinemisi ja neid jagus ka 1921. ja 1922. aastasse.

19. jaanuaril 1919 esines ta

16 Riho Saard. „Põrmust tähtede poole“. Kaarli koguduse gümnaasium 1918–1936. Ühe ainulaadse kooli ajalugu. Tallinn 2022, 104.

17 Tallinna Linnaarhiiv (=TLA). 186.1.143. Politsei III jaoskond. Isikutunnistuste kontsud nr.1–199.

18 Jaan Järve (Eesti Sõjamuuseumi teadur) e-kiri Külli Saardile 5.5.2022.

Jaani kirikus orelisolistina koos Jaani kiriku kooriga. Koguti raha „Ühistöö“ heaks. Ühistöö oli vabatahtlikest koosnev abiorganisatsioon, mis tegeles peaausjalikult Vabadussõja ajal meditsiiniliste, logistiliste ja heategevuslike ülesannetega algselt sõjas oleva Eesti Rahvaväe ja hiljem ka Eesti ühiskonna laiemaks toetamiseks.

11. septembril 1919 osales Orelipäeval Estonias, kus lisaks temale esinesid Miina Hermann, Mathilde Wisnapuu, Mihkel Lüdigi, Mart Saar, Peeter Süda, Konstantin Türrpu ja August Topmann.

Sama aasta sügisel esines veel mitmel korral Estonias A. Tamme, B. Hanseni, A. Sälliku, K. Bachblumi jt solistidega ning 28. novembril 1919 ka koorijuhina Eesti Muusika Osakonna laulukoori Eesti helitööde õhtul.

14. detsembril 1919 toimus Kaarlis vaeste heaks kontsert, kus A. Kasemets astus üles oma lastekooriga. Kaastegev oli teiste kõrval ka Mihkel Lüdigi, kes oli 1917. aasta novembris kutsutud Kaarli organistik. Siis oli kasutusel veel vana Normanni orel, mitte praegune Walcker.

1919/1920 on ta ka viiel korral solistik, kui R. Kull juhatas sümfooniaorkestrit. 25. jaanuaril 1920 esitas A. Kasemets Estonia kontserdisaalis 10. Rahvakontserdil Cesar Francki Fantaasia.

5. detsembril 1920 oli oluline päev, mil Tallinna Koolinoorte Segakoor 120 lauljaga andis Kasemetsa juhatusel oma esimese kontserdi Estonia kontserdisaalis. 12. detsembril toimus Kaarli kirikus vaimulik kontsert koguduse

meindeversammlung der Dom Karls-Kirche zu Reval gegeben am 25. Januar 1983 – konvendi koosoleku protokoll 8.6.1917.

15 Samas 8.4.1918.

Eesti Lauljate Liidu juhatus, kelle õlgadel lasus laulupeo sisuline ettevalmistamine. Anton Kasemets, Juhan Aavik, R. Saving, August Topman, A. Oinas, Theodor Vettik, A. Dreverk, M. Kipper.

vaeste heaks. Esinesid sopran Ella Masing-Grünberg, Artur Kapp orelil, tenor Karl Ots, Kaarli Laulu Seltsi segakoor ja lastekoor Gustav-Evert Mesiäineni ja Anton Kasemetsa juhatusel.

/.../ Kontserdil esines Kasemets orelil. Kasemets pakub omapärast palade tõlgitsemises, iseloomustab enam registreeritud kui tempode kaudu. Kuulati suure huwitusega J. S. Bachi preluudiumi ja fuga't.¹⁹

Et saada paremat ettekujutust Kasemetsa tasemest orelikunstnikuna, nimetan veel mõned kontserdid, mille kava teada.

1921. aasta 16. septembril toimus Estonia kontserdisaalis Estonia elukutselise teatri 15-aastase tegevuse aastapäevaks Eesti helitööde õhtu. Esines Estonia sümfooniaorkester A. Kapi, R. Kulli ja M. Lüdigi juhatusel. Kaastegevad olid sopran M. Lüdigi-Sinkel ja A. Kasemets orelil, kes mängis P. Süda Pastoraali ja Scherzot.

17. septembril toimus Estonia kontserdisaalis Estonia Muusika Osakonna koori kontsert A. Topmani juhatusel, kus solistiks oli A. Kasemets orelil. Kavas oli Tobias, Kapp, Lätte, Saar, Süda, Kreek ja Hermann.

11. detsembril toimus 14. rahvakontsert Estonias. Lisaks orkestrile esinesid solistid: A. Käsper tšellol ja A. Kasemets orelil. Kavas oli L. Madetoja Sonaat.

1922. aasta 13. aprillil toimus Estonia kontserdisaalis teistkordne ettekanne, G. F. Händeli oratoorium „Messias“. Kaastegevad olid sopran M. Lüdigi-Sinkel, alt W. Weem-Romanoff, tenor V. Ruiga ja bass K. Wiitol. 100 lauljaga Eesti Muusika Osakonna segakoori ja Estonia sümfooniaorkestrit juhatas A. Topman, orelil saatis A. Kasemets.

Palade loetelu ja fakt, et ta astus korduvalt üles meie esindussaalis, viitavad korralikule tasemele orelil alal.

Laulupidude üldjuht

1922. aastal täiendas Kasemets end Berliinis muusikapedagoogika ja koorijuhtimise alal. Sellest aastast jäävad oreliesinemised harvemaks ja esile tõuseb Kasemetsa tegevus koorijuhina ja laulupidude üldjuhina.

Ta valiti 1921. aastal asutatud Eesti Lauljate Liidu (ELL) nõukogu ja juhatuse liikmeks. Liit oli asutatud Tallinna Meestelaulu Seltsi eestvõttel, mille eesotsas olnud dirigent Konstantin Türrpust sai ühtlasi Lauljate Liidu esimene esimees. ELL-i põhiülesannete seas oli üldlaulupidude korraldamine.

A. Kasemets töötas välja üksik-asjaliku kava laulupidude kunstilise osa ettevalmistuseks süstemaatiliste eelproovide näol. Üldjuhina viimistles Kasemets seda kava ning tema ettevalmistussüsteem sai edaspidi kõikide järgnevate laulupidude ettevalmistuse aluseks nii kodumaal kui ka eksiilis.²⁰

1923. aasta 8. laulupeo ühendatud laulukooride juhid olid Anton Kasemets ja Juhan Simm. Laulupeost võttis osa 386 kollektiivi 10 562 laulja ja mängijaga.

19. augustil 1923 peeti Raplas kohaliku Hariduseseltsi algatusel Rapla kihelkonna laulupidu, kuhu olid ilmunud kõik kihelkonna laulukoorid, kes hiljutise üleriigilise laulupeo kaasa tegid. Segakoori lauljaid oli 250 ümber ja pasunakoori mängijaid 26. Laulukooride üldjuhatajaks oli üleriigilise laulupeo üldjuhataja Anton Kasemets ja

²⁰ Dagmar Rubinstein Normet. Pühendunud muusikamees Anton Kasemets. – Kultuur ja Elu nr 4, detsember 2017.

¹⁹ Waba Maa nr 298, 29.12.1920 Muusikalised muljed.

muusikakooridel Rapla koguduse köster Schütz. Publikut oli üle tuhande.²¹

28. novembril 1923 oli Estonia kontserdisaalis Tallinna koolinoorsoo muusikaühingu 4. aastat tegutseva laulukoori kontsert. Juhatas A. Kasemets. Kavas oli Saare, Tobiasi, Kapi, Aaviku, Maasalo ja teiste helitööd. Solistidena esinesid bass Bernhard (Benno) Hansen ja Anton Kasemets oreil.²²

24. veebruaril 1924 esines ta organistina taas koos A. Sällikuga Estonias Eesti Vabariigi 6. aastapäeval. Sama aasta 1. juunil toimus Tallinna Hipodroomil pealinna koolide laulupäev 3600 õpilasega. Algkoolide koore juhatasid M. Kipper ja K. Leinus, keskkoolide koore A. Kasemets ja T. Vettik, pasunakoore A. Osberg.

16.–17. juunil 1925 toimus Tallinna Õpetajate Liidu ja Haridusministeeriumi eestvõttel I laulu- ja muusikaõpetajate kongress. Referaatidega esinesid H. Saksberg, A. Tõnurist, D. Orgussaar, A. Kiiss, H. Meri, G.-E. Mesiäinen, A. Topmann, Joosep Aavik ja A. Kasemets.

1925–1929 töötas Kasemets Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Tallinna Osakonna segakooriga. 1925–1927 oli Kasemets „Muusikalehe“ toimetaja ning Tallinna üldhariduskoolides muusikaõpetaja, 1925 eesti koorilaulude kogu „Eesti Lauluvara“ toimetaja ning „Vaba Maa“ muusikaarvustaja.

21 Päevaleht nr 219, 20.8.1923 Rapla kihelkonna laulupidu.

22 Kaja nr 319, 28.11.1923 Tallinna koolinoorsoo muusikaühing.

IX üldlaulupeo üldjuhid. Vasakult: Raimund Kull, Juhan Aavik, Anton Kasemets, ja Lennart Neumann. 30.06.1928–02.07.1928.

IX üldlaulupidu. Koorijuhtide grupipilt. Esireas vasakult esimene Eesti Lauljate Liidu esimees professor August Topman, dirigent Juhan Simm. Istuvad, vasakult: dirigendid Leenart Neumann, Juhan Aavik, Anton Kasemets, Raimond Kull, helilooja Miina Härma, puhkpilliorkestrite dirigent Georg Reeder. 30.06.1928–02.07.1928.

Noodiraamatust „Eesti lauluvara“ kirjutab 2019. aastal muusikateadlane Tiia Järg:

1925. aastal üllitas Eesti Lauljate Liit noodiraamatu „Eesti lauluvara. Koorilaulude antoloogia I“. Toimetajateks M. Saar, C. Kreek, A. Kasemets. Väljanne sisaldab 39 laulu 20 autorilt. Iga helilooja teos(t)e ees on toodud autori lühike elukäik, haridustee ja foto ning

taga omakäeline nimi (v. a Kunileid, kelle allkirja polnud käepärast). Nelja lauluga on esindatud Aleksander Läte, Mart Saar, Rudolf Tobias; kolmeaga Artur Kapp, Johannes Kappel, Konstantin Türrpu; kahega Juhan Aavik, Miina Härma, Aleksander Kunileid, Friedrich Saebelann; ühega Karl August Hermann, Anton Kasemets, Mihkel Lüdig, Leonhard Neuman, Juhan

*Dirigentide Raimund Kulli, Anton Kasemetsa ja teiste austamine
IX üldlaulupeol. 30.06.1928–02.07.1928.*

Simm, Peeter Süda, Aleksander Thomson, Adolf Vedro, Adalbert Wirkhaus ja Artur Lemba. Antoloogias on esindatud nii mõnigi autor, keda heliloojana ei tunta (Neuman ja Kasemets), ja mõni, keda koorilaulude antoloogias kohtame üllatusega (A. Lemba „Kevadeed“ on üks kolmekümnendik autori koorilauludest). Kes tegi valiku, pole siinkirjutajale teada. Kas oli tegemist n-ö avaliku pakkumisega elusolevatele autoritele ja nood reageerisid? Kes tegi valiku lahkunute lauludest? Kõik laulud on segakooriseades.²³

1927. aastal oli Kasemets IX üldlaulupeo laulude toimetaja. Sama aasta 3. juulil peeti Rakveres Viies Virumaa laulupidu. Korraldajaks Eesti Lauljate Liidu Wirumaa osakond. Laulupeo ühendatud laulukooride üldjuhatajaks oli Anton Kasemets.²⁴

Eesti lauljate liidu Wirumaa osakonna poolt korraldatud Wirumaa laulupidu, mida peeti Rakwere ilusamas

pargis „Rahwaaias“, pühapäeval 3. juulil 1927. Juba kell 7 hommikul algas laulukooride peaproov, millele kell 10 järgnes pasunakooride peaproov. Kell 12. p. algas ew. luteriusu kirikus vaimulik kontsert, kus kaastegewad olid ÜENÜ Tallinna osakonna segakoor A. Kasemetsa juhatusel, Rakwere rahwamaja ja haridusseltsi segakoor Rosenbergi juhatusel, pr. Netty Kanarik-Puusepp (sopr.) ja A. Kasemets (orel). Ei ole Rakwere kirik ühelgi kontserdil waremalt sarnast rahwahulka näinud kui seekord. /.../ Nägusale laululawale kogusid 66 laulukoori umbes 2330 lauljaga. Ühendatud pasunakoor koosnes 9 koorist umbes 150 mängijaga.²⁵

Narva Postimees kirjutas 1. novembril 1927, kuidas Kasemets käis Narvas laulupeo eelproovi pidamas. Mõndagi on selles kirjeluses tänapäevasele tuttavat.

Eelproovist pidid osa võtma 16 segakoori 550 lauljaga. „Tegelikult kujunes aga osavõtjate arv poole vähemaks, sest mitmed linna arwurikkamad koo-

rid olid esitatud ainult mõninga laulja läbi. Täielikult puudus Waiwara koor /.../

Hea tuju alalhoidmise eest hoolitseb juhataja oma mahlaka huumoriga. Korra leiab ta, et altode häälel on väga must, olgugi et eelmine päew saunapäew olnud. Teine kord on basidel tarvis lõugata pasuna moodi ja kolmandal korral pole tenoritel sugugi nii kõrge, et kikiwarwule tarvis tõusta. Ka naisterahwaste lobisemisehaigus kutsus esile mõned juhataja naljakad märkused.²⁶

1928. aasta 9. laulupeo ühendatud laulukooride dirigendid olid Juhan Aavik, Anton Kasemets, Leenart Neumann. Laulupeol esines 436 kollektiivi 15 049 laulja ja mängijaga.

1928. aastal täiendas Kasemets end Viinis muusikapedagoogika ja koorijuhtimise alal.

1927–1928 esines Kasemets ÜENTO (Ülemaalise Eesti Noorsoo ühenduse Tallinna osakonna) segakooriga Estonia kontserdisaalis, Viljandis ja Türil. Igal pool on arvustused kiitvad, Viljandis oli laulmas 120 lauljat.

Artur Lemba kirjutas:

Ülemaalise Eesti noorsoo ühenduse Tallinna osakonna segakoor korraldas Anton Kasemetsa juhatusel kontserdi helilooja Rudolf Tobiase 10. surmapäeva mälestuseks. Kasemets pidas Tobiasest ka loengu. Kontserdil olid kaastegew organist Peeter Laja, ja pianist Valentine Riives, kes esitasid Tobiasse loomingut.²⁷

23 Tiia Järg. Omane ja ülev. – Teater. Muusika. Kino, detsember 2019, 61.

24 Virumaa Teataja nr 50, 2.7.1927 Virumaa laulupeod.

25 Kaja nr 151, 5.7.1927 Vägevalt kõlas Wiru laul.

26 Narva Postimees nr 39, 1.11.1927 Taktikepp tõusis ja wajus.

27 Waba Maa nr 252, 30.10.1928 Kontsert R. Tobiase mälestuseks.

Estonia teatri direktor

1929. aasta suvel valiti Kasemets Estonia teatri direktoriks ja ta loobus töökoormuse tõttu ÜENÜTO segakoori juhatamisest. 1929–1936 juhatas koori Evald Aav, 1936–1938 taas Anton Kasemets ning 1938. aastal jätkas Gustav Ernesaks.

Ülemaalse Eesti Noorsooühingu Tallinna Osakonna segakoor, hiljem Kaubanduse Tööliste Ametiühingu segakoor, kuulus Tallinna viie suurema segakoori hulka. Gustav Ernesaks alustas kooriga 1938. aasta sügisel teadmise, et tingimused ja nõudmised on teised kui esindusmeeskoori puhul ja sooviga segakooriga lähemat tutvust teha. Töö oligi huvitav ja pakkus mõtisklusi häälerühmade tasakaalu, kõlavärvide ja repertuaari kohta.

Estonia teatri direktorina oli Kasemets ametis kuni 1933. aastani.

60. sünnipäeva puhul kirjutati: *See ajajärk /.../ märgitseb „Estonia“ teatri elus omakordset tõusu eriti muusikalavastuste alal, vaatamata sellal kogu maailmas valitsenud majanduslikule kriisile. Värskendati uute jõududega ooperi ja opereti koosseisu, samuti ka koori, orkestrit ja balletirühma.*²⁸

Dagmar Rubinstein-Normet: *See oli juhuste õnnelik kokkulangemine, et selleks ajaks, kui Anna Tõrvand oma kooli – inglise Kolledži asutas, oli neli aastat „Estonia“ teatrit juhtinud Anton Kasemets oma kompromissitu tööstiili ning ägeda iseloomu tõttu teatri kollektiiviga vastuollu sat-*

Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse Tallinna Osakonna (ÜENÜTO)) segakoor Estonia kontsertsaali laval 09.03.1929.

Keskel helilooja Mart Saar, dirigent Anton Kasemets ja bariton Aleksander Arder.

*tunud ja teatrist lahkunud.*²⁹ *Kasemetsa tagandamiskavatsuse põhjustavad peamiselt vastolud direktori ja teatri kunstilise personaali vahel. Vastolud said alguse juba möödunud hooajal. Eriti suureks paisusid need aga käesoleval aastal. Direktori seisukohad teatri juhtimistöös erinesid tunduvalt näitejuhtide põhimõtetest. Asi arenes selleni, et näitejuhid hiljuti üheskoos teatasid juhatusale, et nad uuel hooajal ei pea enam võimalikuks Kasemetsaga üheskoos töötamist.*

*Ei saa öelda, et Estonia teater oleks töötanud Kasemetsa juhtimisel erilise edukusega, kuid teatritöö vähest edukust vaevalt saab Estonias kirjutada ka üksi Kasemetsa arvele.*³⁰

Kasemets kirjutas oma 80. sünnipäeva paiku valminud memuaarides „Minu elukäik“, et see periood oli muusikalavastustelt üks edukamaid Estonia teatri ajaloos. *See oli Ida Loo, Milvi Laidi,*

Riina Reinike ja algupäraste eesti ooperite periood. Jäägu see aga asjatundjate otsustada.

Kasemetsa tööd teatridirektorina varjutas pikaleveninud tüli teemal, kas ta oli lõpetanud Peterburi konservatooriumi või mitte. Asja tuum oli, et Kasemets väitis, et on kooli lõpetanud, kuid dokumenti tal ette näidata polnud. Kõrghariduse diplomiga kaasnes kõrgem palk, millele tal kaebajate arvates õigus ei olnud.

1930. aastal ilmus ajakirjas „Olion“ nr. 6 artikkel pealkirjaga „Tallinna kunstikiri“, mille autoriks oli Bernhard Linde. Sisu oli kaunis solvavas toonis ja seda siin kordama ei hakka. Pikas kohtuloos, mida lehtedes kajastatakse selgub, et ...Kasemetsale on makstud kahekordset palka ning palgawahe tuleb talt tagasi nõuda, kuna ta haridus ei wasta saadud palgale /.../ Linde wolinik Waldlon esitab nüüd kohtule wäljawõtte Peterburgi konserwatooriumi aktidest, kus öeldud, et Kasemets on astunud konserwatooriumist wälja

28 Eti Särg. A. Kasemets 60 a. – Vaba Eesti Sõna = Free Estonian Word : Estonian weekly nr 49, 9.12.1950.

29 Dagmar Rubinstein Normet. Pühendunud muusikamees Anton Kasemets. – Kultuur ja Elu nr 4, detsember 2017.

30 Nool nr. 7, 1.4.1933 Ants Lauter Estonia direktoriks.

Teater „Estonia“ näitlejad H. Raudsepa näidendis „Põrunud aru õnnistus“.
I reas: Ants Eskola, Hilda Gleser; II reas: Hugo Laur, Meta Luts, kirjanik Hugo Raudsepp, teatri direktor Anton Kasemets, Betty Kuuskemaa;
III reas: Ants Lauter, Sergius Lipp. 1931.

kursust lõpetamata.

Edasi seletab kaebealuse wolinik, et erakaebaja Kasemets on igal pool püüdnud seletada, nagu oleks ta konservatooriumi lõpetanud. Omal ajal, kui Eesti Kirjanduse Selts koostas avalike tegelaste albumi ja albumi-toimetus pöördus ka andmete saamiseks Kasemetsa poole, on viimane wastanud oma allkirjaga warustatud kirjas muude elulooliste andmete seas, et ta sel ja sel aastal on lõpetanud Peterburgi konservatooriumi. /.../

Linde on küll Kasemetsa kohta annud andmeid ajakirjanikule, kuid on öelnud, et kontrolligu enne kirjutamist neid andmeid. Ajakirjanik on kontrollinud ja siis kirjutanud. Peterburgi konservatooriumist saadud kiri tõendab, et Kasemets on konservatooriumist lahkunud, seda lõpetamata /.../ Viimases sõnas wõtab kaebealune Linde enda kaitseks ka ise pikemalt sõna seletades, et ta Kasemetsa kohta pole lewitanud mingit laimu. Peterburgi konservatooriumis õppides on Kasemets saanud hinnangunumbritena

spetsiaalainetes 3 ja 3 1/2, et aga spetsiaalklassi lõpetada, peab konservatooriumi põhikirja järele olema vähemalt neli nelja (head). Seepärast Kasemets oma wõimete poolest ei saanudki konservatooriumi lõpetada, ta polewat wõtnud läbi pooltki kursusest. Lõpuks Linde palub end kohtulikult õigeks mõista ja ühtlasi pöördub kohtu poole palwega saata tema poolt protsessil esitatud dokumendid Kasemetsa hariduse kohta wastawaile ametasutistele, kes nende wastu wõiksid tunda huwi. Kohtunik peale lühikest nõupidamist mõistis Bernhard Linde kohtulikult õigeks.³¹

1935. aastal lõpetas Kasemets eksternina Tallinna Konservatooriumi keskkooli laulu- ja muusikaõpetaja erialal, kuid Peterburi Konservatooriumi lõpueksam jäi tervislikel põhjustel sooritamata. B. Linde algatatud protsessi tulemusel waadati üle ka Kasemetsa muusikaõpetajana aastate jooksul

31 Päewaleht nr 18, 19.1.1933 Bernhard Linde ja Anton Kasemets protsessimas.

Estonia teatri direktor
Anton Kasemets.

teenitud tasu, mis tõi talle ettenähtust ületatud osa tagasimakse kohustuse. Suure tõenäosusega johtus just sellest otsus asuda õppima Tallinna Konservatooriumi keskkooli laulu- ja muusikaõpetaja erialale.³²

Väikese vahepalana olgu mainitud, et lisaks muusikale oli Kasemetsal ka muid huvisid: nii näiteks pidas Estonia teatri direktor hr. Kasemets loengu Eesti muusika üle esperanto keeles. On loota, et ka Eesti tänavust suursündmust, laulu pidu tutvustatakse kogu maailmale esperantokeelse reportaažina eesti keelse kõrval.³³

Kasemets asus taas pedagoogilisele teele. 1933–1940 oli Kasemets Inglise Kolledži abijuhataja ja muusikaõpetaja, saavutades sel alal suure tunnustuse. Dagmar Rubinstein-Normet meenutab:

32 Tallinna Linnaarhiiv (=TLA) 52.2.683 Kasemets, Anton.

33 Jutuleht nr 19, 13.5.1933 Keel ehitab silda rahvaste vahele.

Meie koolile aga oli see suur võit. Ma ei tea, kuidas oleks meie kool välja näinud ilma Kasemetsata. See oleks olnud teine kool. Me tunnetasime proua Tõrvandi nähtamatut viibimist koolimajas — oma kabinetis ja õpetajatetoas, või saime osa direktriisi sõnavõttudest kultuurihommikutel meie väikeses saalis, kuid härra Kasemetsaga puutusime kokku iga päev, hommikust kuni koolipäeva lõpuni ja sageli ka hiliste õhtutundideni välja.

Me ei teadnud täpselt, milles seisnes Kasemetsa töö Inglise Kolledži inspektorina — see hõlmas peale tunniplaanide koostamise ilmselt ka klassivälist tegevust, pidude ja ekskursioonide korraldamist. Küll aga nägime ja kuulsime, et kogu kooli muusikaelu oli Anton Kasemetsa tugevates kätes. Laulmistunnid toimusid muusikatoas, mis asus otse meie ruumi all, ja nii saime kaudselt osa ka teiste klasside musitseerimisest. /.../ See suurekasvuline, laiaõlgne mees kehastas meie silmis kogu koolivõimu. Temast õhkus energiat ja teotahet. Kui ta pikkade, jõuliste sammudega meie klassi astus, oli alati midagi uut ja põnevat oodata. Või siis, vastavalt vajadusele — ka ranget noomimist ja kärkimist. Kasemets oli temperamentne ja nõudlik. Tema suurt pead ehtisid helepruunid lainelised juuksed. Läbi prilliklaaside vaatasid hallid tähelepanelikud silmad. /.../ Tema väsimatu, pühendunud ja kaasakiskuv tööstiil lõi nendel õhtustel proovidel hasartse ja piduliku meeolu. /.../ Anton Kasemets oli ammendamatu energia musternäidis. Kõike, mis ta tegi, tegi ta kogu hingeaga. Iga ettevõtmine oli tähtis ja seda tuli teha hästi /.../ Anton Kasemets andis meie Inglise Kolledžile oma kordumatu näo.³⁴

³⁴ Dagmar Rubinstein Normet. Pühendunud muusi-

Kasemets oli valitud ka Sihtasutus „J. Westholmi era-humanitaargümnaasium“ revisjonikomisjoni liikmeks. 1. jaanuarist 1936 sai ta Inglise kolledži õpetajana vanemõpetaja staatuse ja oli 1936–1938 taas ÜENÜTO koorijuhiks.

Kirjanduslik anne ja huvi muusikateaduse vastu viis 1937. aastal raamatuni „Eesti Muusika arenemislugu“.

Pikaks ajaks jäi suuremaks eesti muusika ajalooks Anton Kasemetsa 1937. aastal ilmunud „Eesti Muusika arenemislugu“. Sõdadevahelisele ajale iseloomulikult vaatles Kasemets eesti muusika arengut üsna suletult, rääkides kultuurikontaktidest vähe ja võimaluse korral negatiivselt... Juba 1937. aastal ilmudes oli see ajalugu professionaalse muusika seisukohalt puudulik, instrumentaalmuusika kajastus liiga vähe ning muusikateostest kirjutati väga üldisõnaliselt.³⁵

Siiski jäi see raamat aastateks kõikide teiste muusikaõpikute nurgakiviks.

12.–16. veebruaril 1940 pidas Kasemets loenguid Tallinna rahvaülikoolis teemal „Saksa kirikukoraali mõju rahva laulmisele“ ja 1941–1944 oli ta Tallinna Konservatooriumis koorijuhtimise ja muusikaajaloo õppejõud ning õpetaja Tallinna Õhtugümnaasiumis.

1939. aastal anti talle Eesti Punase Risti IV klassi teenetemärk Eesti riigile ja rahvale osutatud teenete tunnustamiseks.³⁶

kamees Anton Kasemets. — Kultuur ja Elu nr 4, detsember 2017.

³⁵ Urve Lippus. Muusikaloo kirjutamisest. — Mõeldes muusikast. Tallinn: Varrak, 2004, 402.

³⁶ Teenetemärkide kavalerid. [https://president.ee/et/teenetemargid/teenetemarkide-kavalerid/25444-anton-kasemets] 30.11.2022.

Põgenemine ja uus algus võõrsil

1944 põgenes Kasemets perega Saksamaale (Bamberg, Geislingen). Geislingen oli üks tuntumaid ja suurimaid Eesti laagreid Saksamaal Ameerika tsoonis. Sakslased pidid eestlaste jaoks vabastama lausa mitu linnaosa, sest 1946. aasta kevadel oli Geislingenis juba 4500 eestlast. Linnas oli Eesti lasteaed, algkool, gümnaasium ja tööstuskool ning erinevad töökojad. Tegutses teater, kus esitati operette, ballette, nuku- ja sõnalavastusi. Kontserte andsid meeskoor ja segakoor ning peeti ka laulupidusid.³⁷

Ka Kasemets osales innukalt Geislingeni ja Bambergi elus, oli eesti kooride juht ja muusikaõpetaja, aktiivne kaasalööja erinevates ettevõtmistes ja 1949. aastal ka Geislingeni Eesti Gümnaasiumi direktor.

Saksamaal oli sel ajal kümneid tuhandeid eestlasi, kellest enamik oli sinna jõudnud 1944. aasta sügisel, aga ka varajasema ümberasumise käigus. Tõenäoliselt eestlaste koguarvuks peetakse üle 40 000–50 000 inimese. Võrreldes ennesõjajärgse ajaga, oli tegevmuusikutest-avalikus kontserdielus osalejatest kodumaal järel vaid 36,5% — Saksamaale põgenes 113, Rootsi 60 inimest.³⁸

26. mail 1946 peeti Altenstadtis laulupäeva, millest võtsid osa Augsburgi, Geislingeni, Memmingeni, Miltenbergi, Ravensburgi

³⁷ Eesti-Saksamaa diplomaatilised suhted 100. [https://berlin.mfa.ee/et/eesti-saksamaa-diplomaatilised-suhted-100/] 30.11.2022.

³⁸ Avo Hirvesoo. Kõik ilmalanen laiali. Tallinn: Kupar, 1996.

Eestlastest ümberasujate suurlaagris Geislingenis Saksamaal (1945–1947).

Eesti muusikategelased: Udo Kasemets, segakoori „Runo“ ja selle naiskoori juhataja Anton Kasemets, pagulaslaulupidude üldjuht Roman Toi, Geislingeni Meestelaulu Seltsi meeskoori juht, laulupidude üldjuht Adalbert Virkhaus ja helilooja Valdeko Loigu.

ja Bad Wörishoieni eesti rahvusgrupi segakoorid ning Augsburgi puhkpilliorkester „Baltica“. Laulupäeva üldjuhatajateks olid Anton Kasemets, Paul Mutt, Roman Toi, Meeme Mälgi ja Ruud Andersoo.³⁹

3. ja 4. augustil 1946 peeti Geislingenis Eesti Suvepäevi, osavõtjaid oli üle 7000 eestlase. Suvepäevade pidustuste raames toimusid teatrietendused, kontsertjumalateenistus ja samal ajal oli koolimajas korraldatud eesti kunstinäitus. Teatrimaja ees pargis peeti laulupäeva üldkontsert, millest võttis osa üle 700 laulja. Kontsertide üldjuhtidena tegutsesid A. Kasemets, A. Virkhaus, R. Toi, M. Mälgi ja E. Reeb.⁴⁰

1947. aasta kevadel ilmus pagulasloomingu erikogu. Kooride

Keskuse kirjastustoimkond, kuhu kuulusid Anton Kasemets, Roman Toi ja Udo Kasemets, valisid pagulasloomingu erikogus avaldamiseks 10 laulu kuuelt heliloojalt.⁴¹

6. augustil 1947 Saksamaal toimival Eesti pagulaste laulupeol oli rahvast juba vähem, sest inimesed olid laagritest lahkunud. Piduloomus Ameerika tsoonis Augsburgis, osavõtjaid umbes 700. Anton ja Udo Kasemets juhatasid ühendsegakoore. A. Pruul ühendas ja segakoori ning R. Toi ühendmeeskoori.⁴²

Geislingeni aastatel tähistatakse ka mitmete Eesti heliloojate sünnipäevi ja sünniaastapäevi. Meeles peeti Mart Saart, Artur Kappi, Peeter Süda ja Tuudur Vettikut. A. Kasemets astus üles tutvustaja ja muusikaajaloolasena.

Veel veebruaris 1949 oli Kasemetsadel plaan pääseda Austraaliasse, aga sügiseks oli see muutunud kavatsuseks siirduda Ameerikasse, kuhu ka „General Haani“ pardal 6. aprillil 1950 jõuti ja elama asuti Detroiti.

*Meie omaaegne laulupidude üldjuht ja helilooja Anton Kasemets elab aprilli kuust saadik Detroitis USA-s, Kanada piiri lähedal järvedevahelisel alal. Helilooja elatab ennast aednikuabilisena, kuid lööb intensiivselt kaasa eestlaste seltskondlikus elus, juhatahes kohalikku eesti laulukoori.*⁴³

Ameerika Ühendriikides lülitus Kasemets kohe ka kohalikku muusikaellu ja eestlaste seltsitegevusse, pidades korduvalt kõnesid erinevate Eesti Vabariigiga seotud aastapäevade puhul ja tutvustades eesti kultuuri suurkujusid nagu Juhan Liiv, Juhan Aavik jne. Samuti aitas ta kontsertidel esinemisega koguda raha eesti sõjainvaliidide ja haigete toetamiseks.⁴⁴ Samal aastal sai ta organisti ja koorijuhi koha Detroidi presbüterlaste kirikus.

1951. aastal valiti Kasemets EELK Michigan-Detroiti koguduse ajutise nõukogu liikmeks ja oli 1952–1953 koguduse nõukogu esimeheks. 1951–55 oli ta Detroidi konservatooriumi „Wyandotte's Conservatory of Music“ oreliprofessor ning 1953–1968–? Salemi luteri kiriku muusikajuht.

1954. aastal on teda mainitud kui Detroidi Eesti Vabadusvõitlejate Koondise abiesimeest sõna võtmas Anna Haava 90. sünni-

39 Eesti Post = Estonian Post : Estonian Newspaper nr 65, 28.5.1946 Altenstadti peeti laulupidu.

40 Välis-Eesti : sõltumatu informatsiooni, kultuuriküsimuste ja majanduse ajaleht nr 34, 25.8.1946 Kaislingeni suvepäevadel 7000 eestlast.

41 Eesti Post = Estonian Post : Estonian Newspaper nr 23, 21.3.1947 Ilmub pagulasloomingu erikogu.

42 Samas nr 47, 17.6.1947 Pagulaslaulupeole 700 lauljat.

43 Stockholms-Tidningen Eestlastele nr 173, 1.8.1950 Siit ja sealt.

44 Eesti Teataja nr 43, 28.10.1950.

päeva tähistamiseks korraldatud kirjanduslikul pärastlõunal.⁴⁵

26. mail 1956 võttis Kasemets Detroidi Eesti meeskooriga osa Torontos peetud Eesti meeslaulu-päevast.⁴⁶ Järgmisel aastal Kase-mets enam ei olnud Eesti laulu-peojuhtide hulgas ja selle üle aval-dati ajakirjanduses ka kahetsust:

Ent see meie vaimusild jäi nagu otsa-pidi õhku rippuma. Nagu puudus tei-ne kandesammas. Juhan Aaviku kõrval võinuks ühendkooride ees seista ka meie laulupidude teine teeneline vete-raan – Anton Kasemets, siis olnuks pilt ümar ja mõju täielik. Meie ei tea, mis põhjustas ta eemalejäämist, kuid seda märgiti lauljate ja laulusõprade poolt, kaasa arvatud ka noorem põlvkond, kellede laulupeo elamused pärinevad peamiselt õnnestunud pagulaslaulupi-dudelt Saksamaal, kus esimese, Augs-burgis peetu isaks ja hingeks oli teata-vasti vanameister Anton Kasemets.

/.../ Selgus, et Anton Kasemets on end Detroidis sedavõrd sisse töötanud, et ta on praegu tunnustatud ja hinna-tud koorijuhte kohapeal. Ta juhutada olevat praegu tervenisti viis tüsedat koori, millele kuuendana lisandub ees-ti meeskoor. Neist viiest koorist on kolm eriti populaarsed: ühe suure Ameerika luteri kiriku perekas segakoor, mille oratooriumite ja kantaatide menukad ettekanded, samuti esinemised raadios ja TV-s, konverentsidel ja mujal on toonud koorile laialdase tunnustuse ka väljaspool kiriklikke ringkondi, ning kaks suurt kontsertkoori – Carpathia Singing Society segakoor ja Rheingol-di nimeline saksa 80-liikmeline mees-koor. Viimasega viibiski A. Kasemets

45 Vaba Eesti Sõna = Free Estonian Word : Estonian weekly nr 41, 14.10.1954 Kongressi liikmete kirjad Detroidi eestlastele.

46 Roman Toi. Mälestused. Viljandi-Toronto 2014.

kontsertmatkal.⁴⁷

Kui Anton Kasemetsal täitus 50 aastat koorijuhina, tähistati seda Detroidis suurejooneliselt üle 700 kohaga pilgeni täis saalis. Lisaks õnnitlustele tegi dr phil Ilse Lehiste Michigani ülikoolist ülevaate Eesti muusikakultuurist ja koori-muusika osast selles ning laulu-pidude ja juubilari saavutustest.

*Viie erisuurusega, erineva häälema-terjaliga ja erinevate traditsioonidega koori poolt esitatud mitmeilmeline ja rikkalik kava oli tehniliselt peensus-teni viimistletud ning sisuliselt kaasa-kiskuv. See tõendas juubilari kui koori-juhi võimeid ja ta edu tõelist alust. Kuulajaskond sai ettekandest juba algusest peale sedavõrd kaasa haara-tud, et hüljati muidu nii rangelt jäl-gitav traditsioon – vaimulikule kavale mitte aplodeerida, ja jagati ettekanne-tele kiitust tulisusega. See tulisus kas-vas ja kujunes kava ilmlikus osas otse spontaanseks.*⁴⁸

1960. aastal oli Kasemets koos Roman Toiga New Yorgi Eesti Päevade ühendkooride üldjuht.

Kasemets leidis oma muusika-lise tegevuse ja iseseisvate kontser-tidega Detroidis ja selle lähikonnas laialdase tunnustuse. Tähistades tema 60 aastat muusikalist tege-vust, nimetasid kohalikud amee-rika lehed Anton Kasemetsa Det-roidi kõige auväärsemaks muu-sikaliseks kujukaks ning tema 15 aasta tegevuse aastapäeval Salemi Luterliku Kiriku muusikajuhina toodi esile, et ta aitas kõrgel hoida eksiilrahva lootusi Lääne-Saksa

47 Vaba Eesti Sõna = Free Estonian Word : Estonian weekly nr 28, 11.7.1957 A. Kasemetsa suur edu De-troidis.

48 Samas nr 46, 13.11.1958 Anton Kasemetsa austa-misõhtu Detroidis.

põgenikelaagreis ning Detroidis tunti teda kui selle balti rahva pärimuste ja vaimu sümbolit.⁴⁹ Ka ta ise tunnistab 1970. aastal ühes intervjuus, et *tema pole mitte üksnes muusikaradadel kindlalt tegutsenud, vaid on pidanud ka korduvalt korral-dama-lahendama isamaalikke ning rahvuslikke aktusi, et teenida igati Eesti riiki ja rahvast!*⁵⁰

1969. aastal toimus Torontos Eesti üldlaulupeo 100. aasta juu-beli puhul laulupidu 13 500 osa-lejaga ning üheks üldjuhiks oli taas Anton Kasemets.⁵¹

Ka veel 80-aastasena oli ta aktiivne, teenides organist-koori-juhina Detroidi suurimas luteri-usu kirikus („United Ev. Calvary Church“).

85. sünnipäeva puhul ütleb ta oma loomingu kohta:

*Heliloojana oli mul valminud, kuni põgenemiseni kodumaalt – üle poole-saja helitöö, peamiselt koori- ja soololauludena, samuti ka vokaal-instrumentaal vormis, muuhulgas ette-kantuna: Es-duur Fuuga A-moll, Pre-lüüd ja G-duur Pastoraal orelele. Kantaat – Kristus kohtu ees sega- ja meeskoorile, soolohäältele ja orelele. 146, 102 Taaveti laul segakoorile ore-liga. Koorifuuga rahvalaulule Vaene-laps. Koorilaulud Sügise laul, Kiige-laul, Laul kodumaale, kaks jõululau-lu ja eksiilis paljulauldud soololaul: Mäletad, Ing j.m. Muu looming lebas laekas, nagu paljudel teistel tollal.*⁵²

49 Samas nr 28, 21.11.1968 'Estonia' suurjuubel Seedriorul.

50 Samas nr 49, 3.12.1970 Juta Kurman. Maestro An-ton Kasemets 85-a.

51 Samas nr 40, 27.5.1969 „Lausa rõõm on sellist koori juhatada...“

52 Samas nr 48, 4.12.1975 Juta Kurman. Maestro An-ton Kasemets 85-a.

Kasemets uuris muusikateooriat ja -ajalugu, koostas ja tõlkis mitu muusikaõpperaamatut. 1918 (kordustrükk 1921, 1924) ilmus „Muusika algõpetus“, 1920. aastal tõlkis ta A. Maltsevi „Hääleseadmise õpetuse“ ja 1921. aastal N. Rimski-Korsakovi „Tege-liku Harmoonia Õpetuse“, 1934 ilmus „Kontrapunkti, kaanoni, fuuga ja muusikavormide õpetus“, 1937 „Eesti muusika arenemislugu“ ning 1946 „Eesti pagulashelilooming“.

1971. aastal kuulutas Eesti Heli-kunsti Keskus New Yorgis oma 15. aastapäeva pidulikul aktusel laureaadiks kolm silmapaistvat heliloojat-muusikategelast: dirigent, helilooja, autor ja organist prof. Anton Kasemetsa Detroidist; helilooja, koorijuht ja organist Leo Virkhausi Bostonist ja helilooja-interpret, õpetaja Kaljo Raidi Torontost, millele publik rea-geeris vaimustatud aplausiga.

Anton Kasemetsa nimetamisega laureaadiks meenutati tunnustusega tema gigantset kutsealast elutööd nii Eesti Vabariigi tegevmuusika rajamisel kui ka viljelemisel: interpreedina, pedagoogina, juhina (Estonia direktor), autorina („Eesti muusika arengulugu“) ja heliloojana. Eriti aga ainsa vabas Ameerikas elava Eesti Vabariigi, Saksamaa ja USA üldlaulupidude üldjuhina. Toodi ka esile, et Kasemets oma erakordse vitaalsusega tegutses ka oma kõrges vanuses organist-koorijuhina Salemi Lutheri Kirikus Detroidis.⁵³

Eesti Päevade laulupeol 1972. aastal oli Kasemets taas ravis nii üldjuhina kui heliloojana, osales 1600 lauljat ja mängijat.

1975. aastal asus ta abikaasaga

elama Torontosse Kanadas, et olla lähemal oma pojale Udole. Vaba Eestlane kirjutab 3. oktoobril 1975:

A. Kasemetsa lahkumisega Detroidist kaotab sealne eesti rahvusgrupp ühe oma teene-kamaist liikmeist, kes eriti Ameerikasse asumise algaastail oli juhtivalt tegev Detroidi eestlaste koondamisel organiseeritud rahvusgrupiks. Nii oli ta Detroidi eesti koguduse asutajaid, aastaid selle esimees ning organist, Detroidi Eesti Vabadussõitlejate ühingu asutajaid, nn. vanaeestlaste poolt ellu kutsutud ja Eesti Haridusselts „Kodu“ tegevuse ümberkorraldajaid uustulnukate vajaduste kohaselt, laulukoori asutaja ja juhataja jne.

Pärast sellist pikka, viljarikast tööpäeva on vanameister Kasemets sammumas vastu oma 85. sünnipäevale ja auga ära teeninud rahuliku ja muretu puhkuse, mida ta loodab leida oma uuel asukohamaal.

Tema 85. sünnipäeva tähistati Toronto Tartu-kolledži saalis. Ta oli kõrge eani aktiivne nii vaimselt kui ka füüsiliselt. Torontos elades käis ta ka 81-aastaselt iga päev 2–3 miili kõndimas ja suvel ujumas.

Kasemetsa elutee lõppes 11. jaanuaril 1978. aastal. Lahkunud oli tunnustatud koorijuht, muusikaõpetaja, muusikateadlane, muusika- ja teatrikriitik, helilooja, organist ning endine teatridirektor. Tema ärasaatmine toimus Toronto Peetri kirikus ja ta maeti Toronto Mt. Pleasanti kalmistule.

Leinalisi oli kogunenud lugupeetud ja hinnatud lahkunu leinatalitusele rohkel arvul ning tema teeneid hinnati järelhüüetes ning tema viimasele teekonnale saatmisel laulsid Toronto Eesti Meeskoor, Toronto Eesti Segakoor ja Peetri koguduse Segakoor Cantate Domino.

Kadunu puusärgi juures olid auvalves Toronto Eesti Võitlejate Ühingu liikmed, kuna A. Kasemets oli Vabadussõjast osavõtnuna ühinenud siinse Võitlejate Ühingu-ga.

Õpetaja T. Nõmmik oma leinakõnes tõstis esile kadunu suuri teeneid eesti kultuuri- ja muusikaelu arendamisel ja viljelemisel ning järelhüüetes kriipsutati alla Anton Kasemetsa saavutusi Estonia direktorina, üldlaulupidude juhina, heliloojana ja pedagoogina.

Endiste eestlaste nimel ütles järelhüüde R. Lipp, Toronto Eesti Võitlejate Ühingu nimel K. Tori, Eesti Lauljate Liidu ja Toronto Eesti Meeskoori nimel G. Teres, Tallinna Reaalkooli endiste õpilaste nimel H. Meret ja Toronto Eesti Pensionäride Klubi nimel E. Loosberg.⁵⁴

*Koguduse organist-koorijuht
Piret Aidulo*

Artiklis kasutatud materjale on kogunud ka Kaarli koguduse infojuht Külli Saard, toimetanud Riho ja Külli Saard.

53 Samas nr 41, 14.10.1971 Anton Kasemets, Leo Virkhaus ja Kaljo Raidi laureaateideks.

54 Samas nr 4, 17.1.1978 Anton Kasemetsa leinatalitus.

Üks tummine koolilugu

Kaarli Koguduse Gümnaasium 1918–1936. Ühe ainulaadse kooli ajalugu

Lõppeva aasta novembris ilmus Riho Saardi kirjutatud raamat Kaarli kooli sõjaeelsest loost.

Raamat on autori sõnul koostatud ja kirja pandud lühikese ajaga: „Allikapõhise uurimistöö teostamiseks ei jäänud rohkem ega vähem kui pool aastat ...“. Peale surus tähtaeg, sest raamat sooviti avalikkusele kättesaadavaks teha praeguse kooli kümnendaks aastapäevaks.

Arhiivides ja muuseumides on tõsist tööd tehtud ja ka ajakirjandusest leitud põnevaid materjale. Suur au ja kiitus väga rikkaliku pildi, originaaldokumentide jmt valiku eest. Tekst koos pildiga on alati kõnekam kui lihtsalt laused. Lendude lõpumärkide, kooli mütsi ja lipu kavandite leidmine on olnud põhjaliku töö ja ilmselt ka hea õnne tulemus, kuid õnn saadab sagedamini pühendunuid. Kauni kujunduse eest tänab autor oma abikaasat, Külli Saardi. Sisult käsitleb raamat kooli asutamist, õppekava, sümboolikat, kooli ümberkujundamist Riiklikuks Inglise Kolledžiks, õpetajate kaadrit, õpilaste koolivälist tegevust jmt. Huvitav ja praeguse ajaga haakuv on tähelepanek, et riigil oli odavam uueks kolledžiks kujundada olemasolev kool, kui uus kool asutada. Ka tänapäeval on lihtsam tegutseva kooli

ümberkujundamine kui uute koolituslubade taotlemine.

Emotsionaalselt mõjuv on ülevaade õpetajate karjäärimustritest. Õpetaja Lydia Mahoni kohanemine uue nõukogude võimuga, ka saksa ajal endale elatise teenimine on lihtsam hea vene keele oskuse tõttu. Elatusallikatest jääb ilma aga Leopold Aleksander Raudkepp (lk 138–145), kellel antavate tundide arv vähenes juba pärast kooli loovutamist 1936. aastal. Nõukogude ajal ei olnud mitmetel ühiskonna kihtidel, sh vaimulikel mingit sotsiaalset kindlustunnet (pensionid jmt) kuni nõukogude korra lõpuni. Meeleheitlikust olukorrast annavad tunnistust Raudkepi kirjad, milles palub endale töökohta leida. Samuti tema soovil tema vabastamine kiriku vikaarõpetaja kohalt. 1939 ja 1940 oli ta vikaarõpetajana teeninud Viljandi Pauluse ja Tallinna Jaani koguduses. Pauluse koguduse õpetaja Jaan Lattik oli 1939. aastal läinud Eesti saadikuks Kaunasesse ja Jaani koguduse I pihtkonna õpetaja Bruno Hasselblatt siirdunud sakslaste ümberasumisega Saksamaale. Tuleviku uurijatel on kindlasti palju abi koolis töötanud õpetajate koondatud andmetest.

Lisan ka mõned märkused, millest mitmeid võib pidada kiirustamise, aga ka mahu piiresse jäämisest tulenevaiks. Raamatu lugemine eeldab head Eesti aja-

loo tundmist. Kaarli kool sündis revolutsiooni lainel. Veebruarirevolutsioon 1917 oli kukutanud keisri ja Venemaad valitses Ajutine Valitsus, mõjukad olid ka tööliste ja soldatite nõukogud. Revolutsiooni vaimsus nähtub ka kooliõpetajate poolt eesti keeles õpetöö korraldamises enda algatusel ja naiste osalemises koguduse peakoosolekul põhikirja muutmata. Ajutise Valitsuse luba õpetada algkoolis eesti keeles tuli alles sügisel 1917. Meenuvad aastad 1987 ja 1988, mil kogudustes alustati avalikult laste- ja noortetöoga, kuigi kehtiv seadus selle keelas. Hõlpsam oleks kooli asutamise osa lugeda, kui oleks välja toodud, mis ajal kehtis Venemaa Ajutise Valitsuse võim ja Eestimaa kubermangus kohalik autonoomia, mis ajal enamlased valitsesid nõukogude kaudu, millal tuli asju ajada Saksa okupatsioonivõimudega (kes jälgisid hoolega keh-tiva koguduse põhikirja täitmist, millega oli välistatud naiste osalemine peakoosolekul ja ametis oli uuesti patroon) ja millal Eesti Ajutise valitsuse asutustega.

Eesti riigis kestis koolikorralduse kujunemine enam kui tosin aastat. 1920 vastu võetud avalike algkoolide seadus nägi ette küll kuueaastase algkooli, kuid üleminekuks nelja-aastaselt koolilt oli ülemineku aeg jäetud. Raha ei olnud piisavalt. Keskkool oli ettenähtud viieaastasena, kuid seadus

lubas ka kuueaastast.

Mõni sõna ka mõistetest. Riik liikus ühtsuskooli poole, mis tähendab, et igast kooliastmest on võimalik minna järgmisse astmesse. Ühiskool tähendas seda, et koolis õppisid nii poised kui ka tüdrukud. Avalikud koolid olid riigi või omavalitsuse ülalpidamisel. Erakooli pidas ülal kooli pidaja. Õigustega erakooli õpetajate palgaraha andis suures osas riik, õigusteta erakooli korral võis riik toetada, kuid ei olnud selleks seadusega kohustatud. Vene ajal enne ilmasõda pidid erakoolide lõpetajad tegema gümnaasiumi lõpueksamid riigikoolis. Kas õigusteta erakoolid Eesti riigis võisid ise lõpueksameid korraldada, jääb praegu vastuse võlgu. Ilmselt võisid, muidu tuleks see dokumentidest välja.

Raamatus on märkimata, kas kuupäevad kuni veebruarini 1918 on antud tollal kehtinud juulise või uue, gregooriuse kalendri järgi (näiteks lk 7). Selgitada oleks võinud ka koolitüüpe. Nii on lk 9 juttu ülemrahvakoolist. Kuni 1917. aasta lõpuni oli rahvakool algkooli üldnimetus. Lk 14 on märgitud võimaliku koolitüübina reaalgümnaasium poeglastele ja lütseum tütarlastele. Klassikaline gümnaasium pani XIX sajandil suurt rõhku vanade keelte (ladina ja kreeka) õpetamisele. XVIII ja XIX sajandil tekkib reaalkool, kus vanade keelte asemel õpitakse elavaid keeli ja rohkem loodusteadusi, sh on oluline joonistamine. Looduseuurija peab suutma üles märkida meeltega tajutava maailma, ka seda, mida teleskoobis või mikroskoobis näeb, samuti enda vaimusilmas kavandatava. Reaalgümnaasium kujuneb Preisimaal sooviga ühendada klassikaline gümnaasium reaalkooliga. Preisimaal oli lütseum tüdrukutele mõeldud keskkool, Venemaal olid ka mõned kõrgkoolid sama nimetusega, näiteks Jaroslavis õigusteaduse kool. Soomes muutub lütseum keskkooli üldnimetuseks (lukio), Eestis muutub keskkooli üldnimetuseks gümnaasium. Mõlemad terminid tulevad Vanast-Kreekast. Gümnaasium oli meeste jaoks mõeldud harjutuste tegemise koht, kus ka õpetust jagati. Kreeklased tegid tollal sporti alasti ja nii tähendas sõna alasti olekut. Lykeion oli Apollonile pühendatud hiis Ateenas, mille kõrval oli ka gümnaasium, kus õpetas Aristoteles.

Riho Saard

KAARLI KOGUDUSE GÜMNAASIUM 1918–1936

Ühe ainulaadse kooli ajalugu

Lk 13 on ajalehele „Postimees“ antud saksa ajal Tallinnas linnavalitsuse rahastamisel jätkavate ja alustavate saksa õppekeele koolide loetelu. Tallinnas tegutses sel ajal rohkem koole, kui loetelus on. Näiteks sai endine Nikolai, seejärel Tallinna Poeglaste Gümnaasiumi (vahepeal ka Tööräva Valitsuse Tallinna Poeglaste Gümnaasium) nimeks Gustav Adolfi Gümnaasium just saksa ajal, kuid selles loetelus ei ole märgitud. Samuti Tallinna Reaalkool. Võimalik, et neid ei rahastanud linnavalitsus.

Lk 21 on kirjas, et kooli sisseastumiseks tuli esitada ristimistunnistus. Autor on järeldanud, et ristimata lapsi kooli ei võetud. Mina olen selle järelduse suhtes ettevaatlik. Kuni 1925. aastal vastuvõetud perekonnaseisu seaduseni (hakkas kehtima 1926, oli oluline kiriku ja riigi lahutamisel) oli ristimistunnistus (väljavõtte meetrikaraamatust sündimise ja ristimise kohta) üldkehtiv sünnitunnistus. Baptistide ja teiste konfessioonide, kes lapsi ei risti, juutide, moslemite kohta kehtisid ilmselt sünni tõendamiseks erinor-

mid. Kas Kaarli kooli tõepoolest ristimata lapsi vastu ei võetud, see saab välja tulla üksikjuhtumite jälgimisel, samuti võrdluses teiste koolidega, kus nõuti ristimistunnistust.¹

Lk 23 on juttu õppemaksust. Kui raamatu koostajal oleks olnud rohkem aega, siis oleks põnev võrrelda Kaarli kooli õppemaksu teiste Tallinna era- ja avalike koo-

¹ 1926. aastal Tallinnas asutatud Ühendatud Usklikude Haridusseltsi egiidi all tegutses Juudi Ühisgümnaasiumi ruumides umbes saja õpilasega vabakoguduste algkool, mis sai 1937. aastal progümnaasiumi staatuse. Toim.

lide tegelikult küsitud õppemaksumaksudega. Summade suurenemine peegeldab tollast inflatsiooni. Lk 26 jääb natuke ebaselgeks, kas kool ka määratud toetusraha kätte sai. Samuti oleks võinud märkida, et 400 krooni oli 40 000 marka, sest 1928 rahareformi ajal loeti 1 mark üheks sendiks.

Raamat annab hea ülevaate koguduse soovist tagada ebakindlates oludes eestikeelne haridus, visast tööst kooli asutamisel ja ülalpidamisel tingimustes, kus puudus

oma koolimaja ja aruteludest, kas oma riigi tingimustes, kus eesti keel maksab, on kogudusel oma kooli vaja. Maailmavaateline seisukoht kooli põhjendamisel tuleb Raudkepi poolt esitamisele kasutatud dokumentide järgi kooli ümberkujundamise eel. Kaarli kool on nüüd mitmete vanade ja väärivate koolidega samas reas, sest tema lugu on kaante vahele pandud.

Vootele Hansen

Tõnismäe Antoniuse kalmistu: iidsest tammesalust kaasaegseks asumiks

Vana Revalit kui Hansaliitu kuuluvat sadamalinna räsisisid korduvalt nii sõjad, taudid kui ka näljahädad ja selle valguses ei näi juhusena, et tänase Tallinna kõige kuulsam kunstiteos on 15. sajandi lõpust pärinev Bernt Notke „Surmatants“. Linnas on arvukalt tuntuid ja tundmatuid matmispaiku ja ehk kõige selgemalt annavad neist tunnistust meie vanade kirikute sisemused ja ümbrused, kuhu rikkad linnakodanikud maeti. Vaatleme aga seekord lähemalt meie kõigile tuntud Tõnismäe piirkonda, millele juba keskajal andis nime sinna püstitatud kabel.

Antoniuse kabel iidse tammesalus

Keskajal maeti Tallinnas jõukamad linnakodanikud tihti kirikutesse või kirikuaias paiknevatele kalmistutele. Kabeleid ja kalmistuid leidis ka väljaspool linnamüüre,

need olid enamasti tavakodanikele mõeldud. Üks selliseid eeslinna kalmistuid oli näiteks Antoniuse (Tallinna Vana-Kaarli kalmistu) Tõnismäel, mis oli kasutusel 16. sajandi II poolest kuni 18. sajandini, kuni linnadesse matmine ära keelati. See asus praeguste Pärnu maantee, Tõnismäe ja Hariduse tänavate vahelises kvartalis.

Tõnismäe lõunanõlva katnud tammikusse ehitati aga arvata- vasti juba 14. sajandil kabel, mis pühendati pühale Antoniusele. Kabeli järgi saigi sealne seljandik nimeks Antoniuse ehk maakeeli Tõnise mägi, praegune Tõnismägi. Haldusalaselt kuulus see piirkond 1348. aastal Tallinna rae ja Liivimaa Ordu ordumeistri Goswin von Herike vahel sõlmitud lepinguga Toompea eeslinna alla. On teada, et Antoniuse kabel

asus kaunis looduslikus tammesalus, kus oli varem paiknenud ristiusueelne kultusekoht, seetõttu on Tõnismäel asunud tammesalu peetud ka pühaks hieks.

Siiski ei ole need kõige varasemad andmed piirkonna ajaloost. Nii on arheoloogilistel väljakaevamistel tuvastatud Tõnismäel asulakoht, mis dateeriti esimese aastatuhande teise poolde. Vanimast asustusest piirkonnas annavad ka tunnistust kaks Tõnismäe kõrgendiku läänenõlvakul paiknevat lohukivi, mis võivad pärineda juba pronksi- või eelrooma rauaajast.

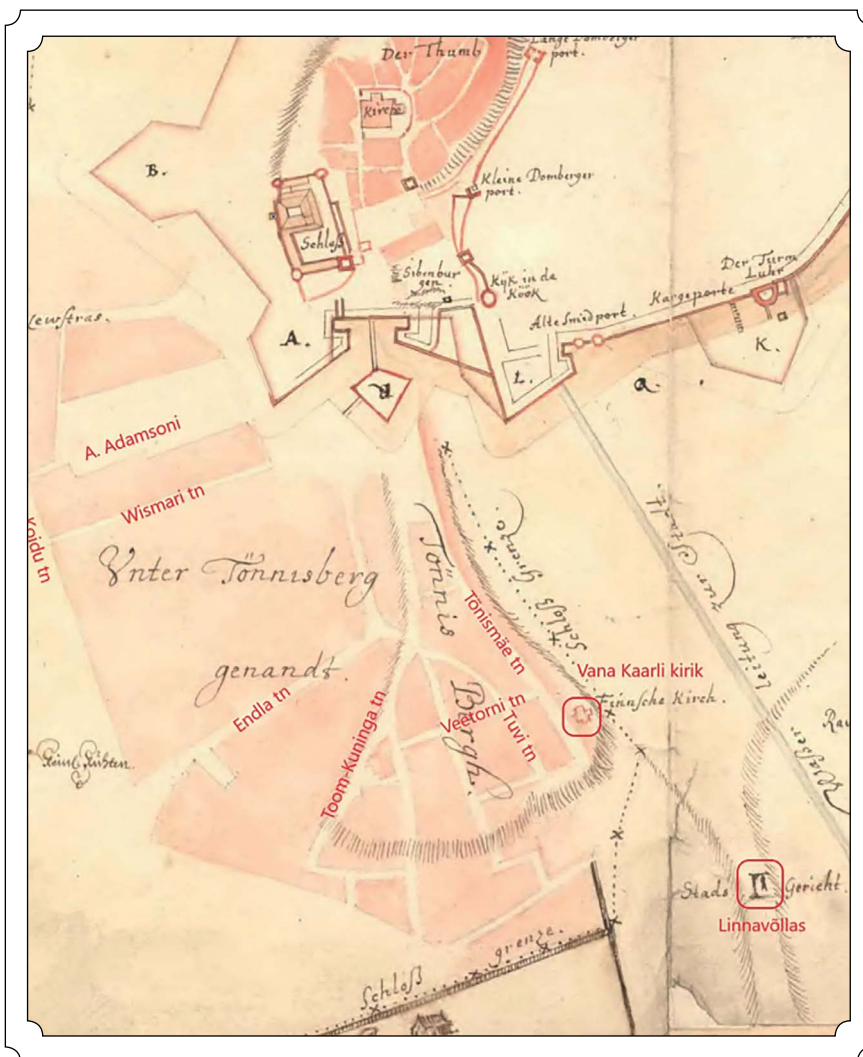
Tallinna Tõnismäe Antoniuse kalmistu

1934. aasta Päevalehest leiame
Antoniuse kabeli ja kalmistu
kohta järgmise kirjelduse:

Tõnismäel, umbes praeguse haridus- ja sotsiaalministeeriumi vahelisel maa-alal, asetses Püha Antoniusele pühitsetud kabel ja selle ümber ka kalmistu, mida kasutati Toompea lossis ja Toompeal elutsevate isikute matmiseks. Esmakordselt mainitakse seda kirikut a. 1453, kui varas oli käinud kirikus, mille eest ta mõisteti surma rattal lõhkikiskumisega. Kabel hävitati 1559. a., kartes, et ta vaenlasele linna piiramise korral ulualust võiks pakkuda. (22.01.1934)

Tõepoolest hävines Antoniuse kabel 16. sajandil Vene-Liivi sõja ajal, mil Ivan Julma väed linna piirasid. Hävitatud kabeli lähedusse kerkis 1670. aastal Rootsi kuningas Karl XI auks pühitsetud ristikujuline puitkirik, mida on kujutatud ka kartograaf Johan Holmbergi Revali 1689. aasta kaardil ja Stockholmi sõjaarhiivis asuvas Revali plaanil. Tegemist oli garnisoni tarbeks püstitatud puitkirikuga, mis hävines Põhjasõjas 1710. aastal.

Kalmistu aga oli veel edaspidigi kasutusel. Teadaolevalt toimus siin viimane matus 25. septembril 1748, hiljem on piirkond olnud kasutusel eelkõige elamumaana. Arhiivimaterjalidest lähtub, et esimene müügitehing selle kinnistuga toimus juba 1782. aastal, kui endise Vana-Kaarli kalmistu maa-ala ostis avalikul oksjonil aednik Johann Ratje Wulffen Wulffgen. Edaspidi piirkond

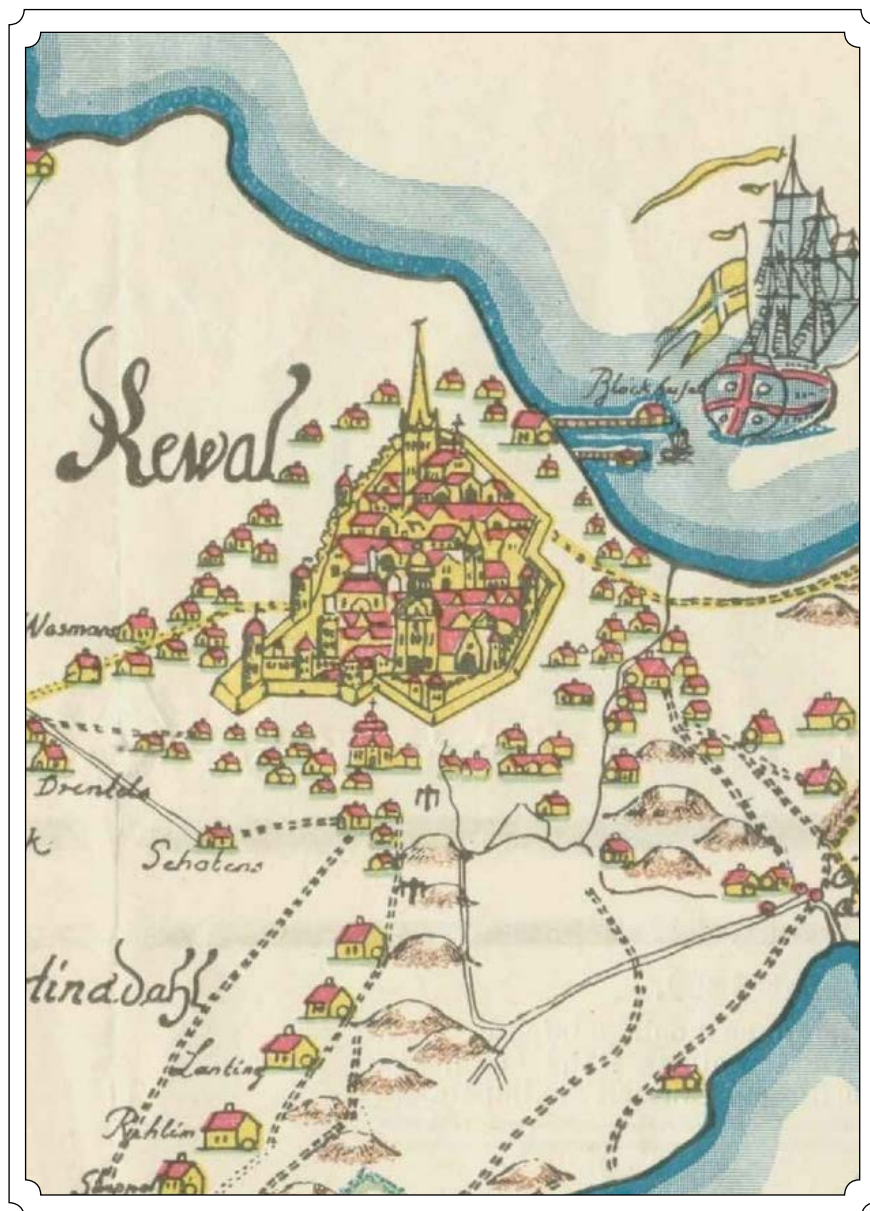
1680. Revali kaart. Stockholmi sõjamuuseum.

hoonestati, siia ehitati elumajad, hiljem büroohooned ning kehtestati arheoloogiakaitsevöönd. Vaatega kino Kosmosele asus veel üsna hiljuti Paul Kerese nimeline park ja malemeistri skulptuur. Osa kalmistust on ilmselt jäänud praegu Haridusministeeriumile ja Prantsuse Lütseumile kuuluvate hoonete alla.

Uusarendus ja arheoloogilised väljakaevamised

Osa malemeistrile pühendatud
pargist ja Tõnismäe hiies aastatu-
handete jooksul kasvanud kõrg-

haljastusest ohverdati aga suuremahulise 2020. aastal valminud Tõnismäe Premium uusarenduse hüvanguks. Enne ärihoonete ehitust toimusid 2017. aastal sellel maa-alal arheoloogilised väljakaevamised. Väljakaevamisi juhitud Tartu Ülikooli arheoloog-antropoloog Martin Malve sõnul on tegemist mitmekihilise muis-tisega. Väljakaevamiste käigus leiti ligi viissada luustiku. Eraldi väärib märkimist, et paariküm-nel luustikul tuvastati süüfilisele omased tunnused, mis on seleta-tav ilmselt sellega, et kalmistut

Fragment J. Holmbergi 1689. aasta Revali kaardist.

kasutati ka Toomkirikule kuulunud Toomvaestemaja haigete matmiseks. Enamasti oli lahkunuid maetud kirstudesse korrapäraselt näoga itta, lootuseks lahkunute ülestõusmisele. Kalmistult leiti ka kaksikmatuseid, kus täiskasvanu on maetud koos lapsega. Kirstupuitu leiti Tõnismäe väljakaevamistelt päris palju, sest pinnas on puidu säilimiseks soodne.

Väljakaevamiste arvukad leiud

lidses tava kohaselt on lahkunutele hauda kaasa pandud ka erinevaid esemeid. Nii näiteks oli Tõnismäe alal leidunud haudadesse kaasa pandud erinevaid münte, sõrmuseid, sõlgi, nõõpnõelu ja klaashelmestest keesid. Hinnalisemad leidudest on aga mõned viikingiaegsed hõbemündid, mis küll ei tähenda, et seal oleks toimunud

viikingiaegseid matuseid, vaid tõenäoliselt paiknes seal viikingiaegne asulakoht. Vähemalt sellisel seisukohal on Martin Malve, kelle arvates selles paigas on küla olnud mitusada aastat varem, kui see kalmistu sinna tehti. Hilisemad mündileiud, ajavahemikus 15. saj algus – 1530. aastatel vermitud mündid, seostuvad aga ohverdamisega, osutades piirkonnas paiknenud püha Antoniuse kabelile.

Seni uuritud kalmistualt leiti kokku 232 muinas-, kesk- või uusajast pärinevat münti. Muinas-aegsete müntide hulgas oli lisaks kahele 10. saj araabia dirhemi katkele ka kolm 11. sajandi saksa denaari, mis pärinevad tõenäoliselt u 11.–12. sajandi vahetusel maetud aardest. Leiti ka hilisemaid Rootsi ööre ning tsaariaegseid Vene dengasid. Müntileidude juures on tähtsaim nüanss see, et need pärinevad palju varasemast ajast kui meie linn siia Läänemere äärde tekkis. Kõige arvukamalt leiti aga olmekeraamikat: köögi- ja lauanõude, ahjukahlite, lillepottide ja savi-piipude tükke, leiti ka tulekive, püssikuule ja loomaluid. Vanimad savinõukillud pärinevad rauaajast, enamik leide oli siiski 17.–20. sajandist. Martin Malve arvates on Vana-Kaarli kalmistu näol tegemist ainsa Tallinna vanalinna lähiümbruses kompaktselt samas paigas säilinud varauusaegse matmispaigaga.

Hilisem Vana-Kaarli rahula Tallinna Siselinna kalmistul

On aga olemas veel üks Vana-Kaarli-nimeline rahula asukohaga Tallinna ajaloolisel Siselinna kalmistul, kuhu maeti Kaarli koguduse liikmeid alates 1864. aastast, mil algas täna Tõnismäel kõrguva kiriku ehitus. Tänapäev on säilinud Vana-Kaarli kalmistu väravaehitis, mida peetakse Tallinna vanimaks säilinud kalmistukabeliks.

Tallinnas kasutatavatest kalmistutest vanima, 1775. aastal rajatud ajaloolise Siselinna kalmistu tekkimisel on oma osa vana Revali matmiskommetesse suuri muutusi toonud Venemaa keisrinna Katariina II 1772. aasta korraldusel, mille tulemusel hakati rajama uusi kalmistuid linna lähiümbrusesse, sest hügieenilistel põhjustel keelati linna kirikutesse ja kirikuaedadesse matmine. Nii sai ühtlasi alguse usuühenduste ja rahvusrühmituste matmispaikade teke, mis kujundas Tallinna kalmistukultuuri omanäoliseks, kus kujunesid ja mõnikord ka põimusid omavahel erinevad baltisaksa, õigeusu, katoliku, luterliku, juudi ja islamiusuliste kalmistumatused. Suure murrangu sellesse paljususse tõi aga pea

poole sajandi pikkune nõukogude periood, mil mitmed rahvusrühpid häabusid ja neile kuulunud rahulad hävitati, kadus ka nende matmiskultuur.

Siselinna kalmistu on kahtlemata tänagi veel linna mitmekultuuriliste väärtuste kandja. See Härjapea jõe oru lõunapoolsele kaldale rajatud, vanalinnast kivi viske kaugusel asuv kalmistukompleks koosnes kuuest täiesti erinevast surnuaiast – õigeusu, katoliku, luteri, juudi, islamiusuliste ja sõjaväelaste kalmistust. Nii nagu Tõnismäel, asub ka Härjapea jõeoru kaldale rajatud Siselinna kalmistu iidse asulakohal, mis on dateeritud esimese aastatuhande teisest poolest. Ka nüüd, pärast Eesti taasiseseisvumist on see kesklinnas asuv kaunis vana kalmistu kasutusel ja endiselt maetakse perekondade hauaplatsidele. Ka joonistub kalmistul selgelt välja luterliku ja õigeusu kalmistu piir, kuid muud kalmistu osad on selgelt tähistamata põhjusel, et usu lisi rühmitusi ja rahvusrühmitusi, kes kalmistut kasutasid – poolakad või moslemid – eri põhjustel pärast 2. maailmasõda Tallinnast enam ei leia. Siiski on siia maetud auväärsete linnakodanike hauad

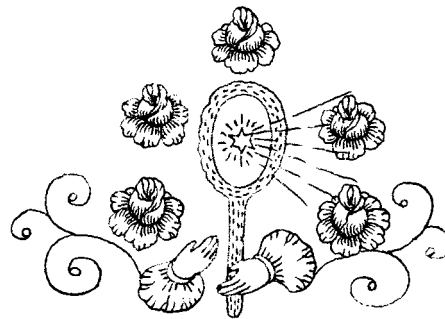
valdavalt korras ja hooldatud, andes tunnistust Tallinna pikast ja mitmekultuurilisest ajaloost ja sellega on Siselinna kalmistu linna üks märkimisväärsimatest rahulatest. Härjapea jõgi Tallinna Siselinna kalmistu lõunapoolsele kaldal ei voola enam ammu. Samas on looduskaunil, 18,3 ha pindalaga ajaloolisel Siselinna kalmistul haruldasi muinsuskaitse alla kuuluvaid kultuurimälestisi ja rohke kõrghaljastus, mis tänapäeval kesklinna rohevööndina hapnikku toodab.

Kui aga tagasi pöörduda kirjutise alguses kirjeldatud Tõnismäe ajaloolise kalmistu juurde, siis tasub tähele panna, et mõned elujõulised tammed on selle iidse pühapaiga tunnistajatena Tõnismäe 11 sisehoovis tänapäevani säilinud. Seepärast hea lugeja, kui liigud Tõnismäe trammipeatusest üles Toompea suunas, mõtle sellele, et läbid kunagist püha tammikut ja endist Tõnismäe Vana-Kaarli kalmistut, ning loe mõttes mõni palve siia maetute mälestuseks.

Kalmar Ulm

„Töö koguduses on mitmekülgne ja arendav“

Intervjuu koguduse vaimulike assistent Urmo Treisaltiga

Ma otsisin Issandat ja tema vastas mulle ning tõmbas mu välja kõigist mu hädasohtudest.

Kes tema poole vaatavad, säravad rõõmust ja nende palgeile ei tule kunagi häbi.

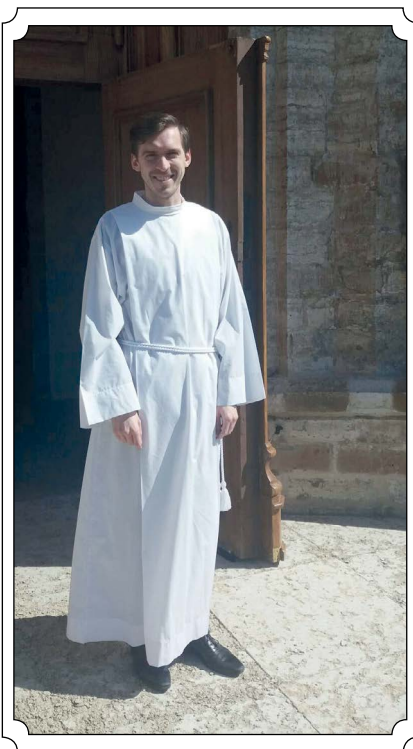
Siin see armetu hüüdis, ja Issand kuulis nin päästis tema kõigist ta kitsikustest. Ps 34:5–7.

Kus oled sündinud, kus on Sinu juured?

Olen põline tallinlane, siin sündinud ja kasvanud nagu mu vanemadki. Elan ka praegu Tallinnas. Ei saa küll öelda, et ei kujuta ette elu kuskil mujal, on Tallinn minu jaoks siiski eriline ja ilus linn – siinne ajalooliste arhitektuurikihistuste tugev esindatus ja kõrvutiasetsemine moodsa hoonestusega teeb sellest huvitava ja mitmepalgelise elukeskkonna. Tunnen rõõmu ka rohelusest ja mere lähedusest. Ehkki olen elanud erinevates piirkondades, on meri alati olnud väga lähedal ning sellest on saanud minu jaoks osa kodupaiga tähendusest.

Kuidas kulges Sinu õpingutee?

Põhihariduse omandasin Õismäe Humanitaargümnaasiumis – kool, mida täna enam ei eksisteeri, sest see liideti lähedalasuva teise kooliga. Vana hoone jäi seejärel tühjalts seisma ja lagunema ning hiljem lammutati. Selle asemele ehitati uus spordikeskus, mis avati käesoleval aastal. Saatuse tahtel

avaneb mulle nüüd koduaknast vaade sellele krundile.

Gümnaasiumiastme keskpäigas jätsin aga õpingud selles koolis pooleli ja otsustasin minna hoopis õhtukooli – Vanalinna Täiskasvanute Gümnaasiumisse. Ei teagi täpselt, mis toona selle ajendiks oli; ju vist teatav mässumeelsus ja soov iseseisvuda, mis noorukieaga kaasas käib. Ehkki tegin selle vahetuse keset õppeaastat, oli üleminek sujuv ning aasta vahele ei jäänud. See otsus siiski šokeeris tugevalt õpetajaid, vanemaid ja sõpru. Kuid Täiskasvanute Gümnaasiumist leidsin, mida otsisin – paindliku õppevormi, väga vastutulelikud õpetajad ning palju põnevaid inimesi ja kogemusi. Kindlasti ei ole pidanud kahetsema seda otsust ning õhtukooli

lõputunnistus pole ka mingit moodi elus väljavaateid vähendanud; ka riigieksamid said sooritatud hästi. Pealegi endine kool lakkas olemast, peatselt pärast seda, kui olin selle ukse selja taga sulgenud.

Pärast gümnaasiumi lõpetamist otsustasin astuda Tartu Ülikooli semiootika ja kultuuriteaduse erialale. See eriala oli äärmiselt põnev, olin väga huvitatud sümbolite keelest ja kultuuri nähtuste uurimisest. Siiski õppisin Tartus vaid pool aastat. Tagantjärele mõeldes arvan, et ehkki eriala mulle meeldis, ei osanud selles eas veel näha õpitule väljundit. Ent sellega algasid eneseotsingud, mis mõneti kestavad tänaseni. Astusin pärast Tartu Ülikooli Eesti Kunstiakadeemiasse muinsuskaitse ja restaureerimise erialale, kuid vahetasin eriala poole õppekava pealt kunstiteaduse vastu. Kuid aasta pärast jäi seegi pooleli. Järgnes semester Ettevõtluskõrgkoolis Mainor ja Tallinna Ülikoolis, kuni lõpuks – aastaid hiljem – läksin tagasi muinsuskaitse erialale ning selle 2019. aastal lõpetasin. Täna on elu küll viinud omandatud erialalt veidi eemale, kuid armastus ajaloo ning kultuuripärandi vastu on minuga jäänud ning saadab mind ka mu töös Kaarli koguduses.

Kuidas leidsid tee Kaarli kogudusse?

Jõudsin usu juurde üsna hiljuti – sain ristitud 2019. aasta juunis. Sama aasta detsembris, kui olin usus ja iseendas juba kindlam, otsustasin hakata pühapäeviti kirikus kaasa teenima. Mulle meeldis kirikus sedavõrd, et soovisin leida võimalusi end veelgi rohkem pühendada ja siduda koguduse eluga. Uurisin õpetaja Jaak Ausilt, kas koguduse juures pole vahest töökohta pakkuda ning viimaks juhtuski nii, et 2020. aasta augustis asusin tööle vaimulike assistendi ametikohale. Alates käesoleva aasta suvest täidan ositi ka haldusjuhi ülesandeid.

Töö koguduses on väga mitmekülgne ja arendav – olen saanud kätt proovida paljude asjadega, milleks seni võimalust või juhust ei olnud. Suures koguduses on tööd palju ning kantseleis töötajaid vähe, kuid hea koostöö toel saab kõik siiski tehtud. Ma arvan, et pole kunagi töötanud nii oma-näolises ja toetavas kollektiivis kui praegu. Ehkki siingi esineb probleeme nagu igas asutuses, võib olla kindel, et murega üksi ei jää. Hindan väga seda ühtekuuluvust. Töötame koos olulise eesmärgi nimel – nagu kõik kiriku töötajad – ning see missioonitunne seob. Samuti on just see missioon miski, mis on mul pärast pikki otsinguid aidanud leida oma koha selles elus.

Koguduses mõnda aega töötades tärkas ka minus mõte minna õppima EELK Usuteaduse Instituuti ning vahest jõuda isegi vaimulikuametisse, et kõi-ke seda

Urmo Treisalt kiriku tornis salvestamas saadet sarjas „Kaarli lood“.

head, mida olin ise kirikus kogunud, ka edasi anda. Kuid ilmselt polnud aeg – ja vaimselt ka mina ise – veel selleks küps. Katkestasin taas kord õpingud ka keskendusin enda olemasolevatele kohustustele. Paraku näib, et ma ei oska mitut asja korraga teha – eelistan tegutseda detailselt ja pühendunult.

Kuidas Sa usu juurde jõudsid?

Minu usuline ärkamine oli suur üllatus nii mu lähedastele kui ka iseendale. See oli niivõrd ootamatu, et tajun selles jumalikku juhatust – varem olin üsna usukauge inimene, pigem isegi suhtusin kirikusse negatiivselt. Kuid mõned aastad tagasi, elu ühel keerulisemal perioodil, kui olin jõudnud punkti, kus tundus, et elu polegi muud kui kohutav kaos ja tragöödia, otsustasin nii-öelda viimase õlekõrrena uurida, kas leian ehk kirikust seda rahu ja kind- nitust, mida vajan.

Panin niisiis end Kaarli koguduse leerikursusele kirja, lootes leida mingeid vastuseid ja juhatust. Ja tuleb tunnistada, et see otsus oli tõepoolest elumuutev. Valisin toona Kaarli, kuna see jättis mulle lihtsalt sümpaatse mulje. Tajusin leerikooli algul, et Jumal oli otsekui ulatanud mulle kae ja ma võtsin selle vastu. Mu elu sai seitsaadik uue sisu ja mõtte – leidsin keskpunkti, mis tasakaalustas seni valitsenud lootusetuse tunde ning aitas vaadata elule uue pilguga. Olin väga üllatunud, kui kohtasin esimest korda õpetajaid Jaak Ausi ja Kaisa Kirikali. Minu ettekujutus vaimulikest oli üsna stereotüüpne, mistõttu olin meeldivalt üllatunud, et range ja manitseva kirikuõpetaja asemel leidsin eest väga toredad ja mõnusa huumoriga inimesed, kellega oli lihtne leida kontakti.

Millised on Sinu huvialad?

Olulisel kohal minu elus on alati olnud muusika. Põhikooli ajal õppisin klaverit ja laulsin kooli kooris. Gümnaasiumis jäi see kahjuks katki, hiljem sai klaverigi maha müüdnud. Kuid Kaarli koguduses on tugev muusikatöö ning see tõmbas mind tagasi koorilaulu juurde. Tänu Piret Aidulole ja Pärtel Toomperele leidsin taas tee muusikani. Olen osalenud koguduse kontsertkoori ja kammerkoor Canoruse koosseisus mitmetel kontsertidel ning saanud koorilaulus end arendada. Sellel sügisel liitusin Estonia seltsi kammerkooriga, et laulda ka teistlaadi repertuaari.

Veel meeldib mulle jooksma käia ja matkata. Sain selle ilmselt kaasa isalt, kes nooruses oli tugev jooksja ja suur loodusearmastaja. Ehkki me koos sporti ei teinud, näib, et ta parandas selle siiski edasi. Õnneks on mul sõpruskond, kes samuti armastab looduses viibida ning võtame aeg-ajalt ette lühemaid ja pikemaid matkasid. Oleme ühel meelel, et looduses viibimisel on väga trööstiv ja rahustav mõju. Aga minu jaoks on see mõneti ka kohtumine Loojaga, sest tajun Teda selles erakordses ilus, mis looduses meile avaldub. Leian, et tänapäeva kaootilises maailmas on väga oluline võtta aega, et astuda peateelt kõrvale ja tunda ühendust millegi tõelisega. Nähes, kui palju on matkaradadel inimesi, siis arvan, et väga paljud otsivad sedasama igavikulist tõelisust. Inimene ihkab ikka midagi enamast – midagi, mis on rohkem ja sügavam kui see materiaalne

maailm, milles igapäevaselt toimetame. Võib-olla on tõsi, et igaühel tõmbab alateadlikult Jumala poole, aga paljud ei oska või ei taha sellele tundmusele järgneda.

Üks mu huvisid on ka fotograafia. Varem tegelesin sellega rohkem, viimastel aastatel on see kahjuks jäänud soiku. Oli periood, kus pildistasin ainult vanade filmikaameratega. See parandas hästi tehnilisi oskusi ja alati oli põnev pärast ilmutamisse viimist näha, kas tulid pildid välja nagu lootsid või mitte. See õpetab palju enam kaadrit läbi mõtlema ja ette valmistama kui digikaameraga pildistades, kus saab teha hetkega kümnekond fotot. Restaureerimist õppides sain samuti palju pildistada dokumenteerides erinevate kursuste ja praktikate raames kunsti- ja arhitektuurimälestisi. Õnneks saan nüüd neid oskusi rakendada ka oma töös ning lihvida neid edasi – suurema osa saadetest, mis koguduse YouTube'i kanalil leidub, olen ise filminud ja monteerinud.

Milline on Kaarli koguduse tulevik?

Usun, et Kaarli kogudusel läheb hästi. Tajusin alguses, et see on üks tulevikkuvaatav kogudus, ning see oli üks põhjuseid, miks just sellega liitusin. Me ei pelga kasutada oma igapäevatöös ja sõnumi edastamisel kaasaegseid vahendeid vaid proovime ikka uusi asju ja meetodeid, et jõuda selgusele, kas need sobivad meie vajadustega ja kas need aitavad meid kättesaadavamaks teha.

Samuti ei hoita liigselt kinni meetoditest vaid seepärast, et

„alati on nii tehtud“. Kaarli kogudus on pidevas kasvamises ja arenemises. Arvan, et kirik peakski käima ajaga kaasas ning arvestama inimeste tänaste vajadustega; seda muidugi sinnamaani, kuhu lubavad õpetuslikud ja väärtuselised põhitõed. On selge, et mis toimis 50 või isegi 10 aastat tagasi, ei pruugi olla tänapäeval enam aktuaalne, ja aina sissetallatud rada minnes võib viimaks avastada, et kõnnitakse üksi, sest teised on leidnud otsema tee.

Eriline on Kaarli kogudus ka selles mõttes, et on inimese kõrval kogu tema eluteel ja pakub tuge igal eluhetkel. Pean silmas, et kogudusel on oma lasteaed-põhikool, millele lisandus sel aastal ka gümnaasiumiaste; siin on ka toimiv laste-, noorte- ja diakooniatöö ning huvikool ja muusikatöö. Toimub erinevaid loenguid, töötubasid, koosviibimisi ja kontserte. Leian, et see aitab kasvatada kogukonnatunnet ja kasvada kokku oma kogudusega. Tegevust jagub igaühele.

Võib arvata, et kirikul laiemas tähenduses on ees veidi pinevad ajad ja katsumused, kuid arvan, et Kaarli kogudusel on piisavalt paindlikkust ja uuenduslikku meelt, et reageerida muutuvatele oludele ja kohaneda vastavalt. Aga hoolimata sellest meenutagem ikka, et „Jeesus Kristus on seesama eile ja täna ja igavesti“ (Hb 13:8).

*Urmo Treisaltiga vestelnud
Saima Sellak-Martinson ja
Küllli Saard*

Kohtumised kaevul

Ingli ilmumine

Jõulud on aeg, mil Sõna sai lihaks ja Jumal inimeseks.

Kuid see sai võimalikuks vaid seetõttu, et Maarja võttis vastu temaga kohtunud inglilt kuulnud ülesande – saada Jumala poja emaks. Lääne traditsioonis kujutatakse seda sündmust ette Maarja eluruumides. Õigeusu pärimuses toimus algne kohtumine aga kaevul, millele järgnes pikem vestlus juba majas, kuhu ehmunud Maarja põgenes. Ikonikunstis nimetatakse seda teemat „eelkuulutus“ ja selle aluseks on nn Jakobuse protoevangeelium, mis pärineb 2. sajandi keskpaigast ja käsitleb Maarja elu. Idakirikus sai see väga populaarseks ja mõjutas isegi liturgilisi tekste (Pilt 1). Kuna see varakristlik kirjutis oli suunatud antiik-kultuurist pärit inimestele, oli selles rõhutatud just paganatelegi tuttavaid ja arusaadavaid motiive ja nähtavasti seetõttu esineb ka kaevu motiiv.

Püha vesi paganatele

Nimelt seostati paljudes kultuurides kaeve neid toitvate allikate tõttu maa-aluste jõududega. Lisaks peeti vett mateeria algvormiks ja kõikide asjade alguseks ning see oli jõud, mis andis nii maale kui inimesele viljakuse.

Pilt 1. Tundmatu vene kunstnik.

Maarja eelkuulutus kaevul. 19. saj. Tempera puidul

Lääne-Euroopas elanud keltide jaoks oli see maagiline juurdepääs teispoolsusse.

Seetõttu võisid allikad ja kaevud tuua tervist või olla ohtlikud. Viimast aspekti esindavad näiteks kreeka müüt Narkissosel, kes armus allikal enda peegelpilti ja muutus nartsissiks, ning Hylasest, kelle veteneitsid sügavusse tõmbasid. Teisalt ehitati antiikajal allikatele nümfide auks pühamuid ning neid pidasid pühaks nii keldid kui germaanlased. Eestlasedki

kraapisid neisse hõbedat ja lootsid sellest abi silmahaiguste vastu.

Ristiusustamise ajastul kasutasid varased misjonärid pühaks peetud allikate vett ristimisel, tehes kristluse uue ja vana ühendamise abil vastpöördujatele lähedasemaks. Paljudes maades (Irimaal, Saksamaal, Hispaanias jne) mäletatakse neid kohti läbi sajandite. Tihti kannavad nad pühakuks kuulutatud misjonäride nimesid (Pilt 2) või arvatakse neil jätkuvalt olevat raviomadusi.

Kaev vanglas

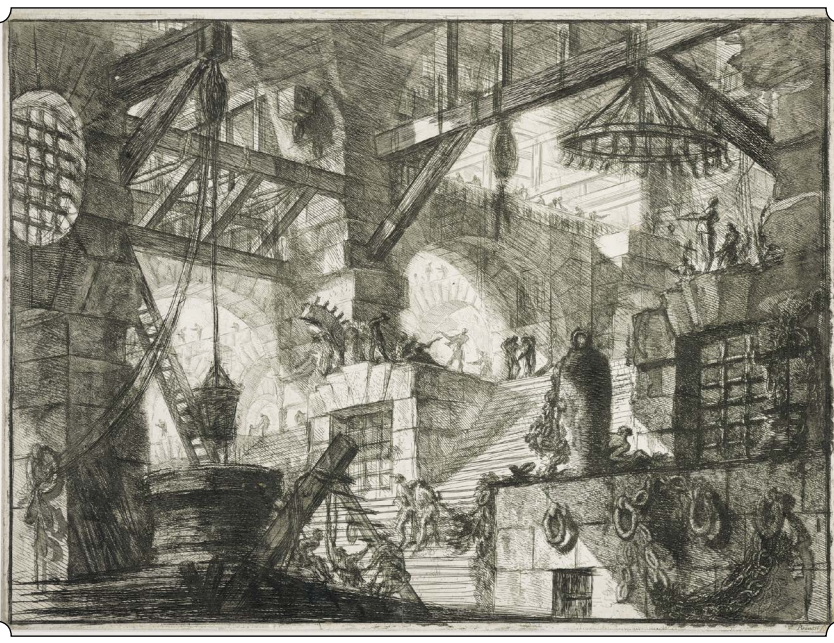
Et kaev võib olla võimas alateadliku kujund, meenutab meile itaalia graafik Giovanni Battista Piranesi (1720–1778), kes kujutas läbi elu peamiselt varemeid. Need aga on miski, mis meenutab meile kõige, seega meie endigi mööduvust. See tõdemus võib kasvada üle hirmuks, millele Piranesi andis fantastiliste vanglate kuju.

Neis viib ta vaataja ekskursioonile imaginaarsele maale, milles kõik on sedavõrd suurejooneliselt ähvardav, et tahaks sellest nagu unest ärgata. Neis lõpututes ruumides seiklevad vangid on sootaja näota varjud, kes pidevalt ringi ekslevad, sammudes pidevalt üles või astuvad alla. Eriti tähendusrikkad on rohkearvulised redelid ja trepid, mis kord lõppevad tühjuses, kord viivad kõikjale. Sellistena viitavad nad vaimsetele protsessidele inimhinges, mis lõppevad kas kriisiga või viivad asteastmelt uutele teadvuse või tunnetuse tasanditele. Piranesi ei püüa vaatajat hirmutada, ta vahendab iseenda hirme ja kriisist väljapääsu otsinguid. See, mida ta jäädvustab, ei olegi puhas fantaasia, vaid pigem nägemus, mille aluseks on jõudmine inimpsüühika süvakihtides peituvani.

Kuid isegi selles kivist põrgus on mitmetähenduslik kaev (Pilt 3). Ehk on see hoopiski Johannese Ilmutusraamatus mainitud põhjatu sügav kaev, mis on ühenduses põrguga (Ilm 9:1–2)? Või on selles Kristuse poolt pakutud elav vesi? Võib-olla on see hoopis kuiv ja selles karjub keegi meeleheites:

Pilt 2. Püha Berndani kaev. Asukoht: Valentia saar (Iirimaa).

Pilt 3. Giovanni Battista Piranesi (1720–1778). Kaev (Imaginaarsed vanglad XIII). U 1761. Ofort, paber. Eesti Kunstimuseum

„Põhjatuist sügavusist hüüan ma sinu poole, Issand!“ (Ps 130:1).

Seetõttu me ei tea, kas Piranesi vangla veevõtukohast – st inimese hinge sügavaimast sügavusest – ammutatakse ürgset soojätkamise tahet, headuse eluvett või hoopis piiratud kurjust. Aga kuni me pole

seda proovinud, võime uskuda parimat. Nii on selles pimeduse pelgupaigas natukenegi lootust, mis sureb alati viimasena.

Pilt 4. Johann König (1586–1642). Hagar ja ingel kõrbes. U 1615–1625. Õli vasel.

Pilt 5. Francesco Cozza (1605–1682). Hagar ja Ismael kõrbes. 1655. Õli lõuendil.

Haagari lugu

Mis tähendus on aga kaevul Vanas Testamendis? Kuigi ainujumalat uskuva rahva poolt kirjapandus puudub esiaegne maagia, on kaev reaalne ehitis, kuid samas mitmel korral üsna oluline. Esmakordselt leiame selle sõna loos, milles Aabrahami last kandev Haagar oma emanda Saarai juurest põge-

nes. Nimelt leidis Issanda ingel ta veeallika juurest kõrbes ja käskis tagasi pöörduda (1Mo 16:7–9). Uuesti kohtas ta ingliti siis, kui oli koos lapsega minema saadetud ning janust nõrkemas. „Ja Jumal tegi ta silmad lahti, nõnda et ta nägi ühte veekaevu“ (1Mo 21:19). Kaev oli mõlemal korral kohtumispaiaks inimese ja Jumala saadiku vahel ning selles olev vesi

kosutas nagu jumalik sõnum.

Vaadeldes selle temaatika käsitlust maalidel, üllatab meid asjaolu, et kõik juhtub metsas. Nimelt ei kujutatud sellal endale päris kõrbe hästi ette, kuid eksi-misrohket metsa teati karta. Ühel, alles lapseootel Haagariga maalil meenutab ürgne laas saksa meistri ettekujutuses küll pigem paradiisi, kus hüppavad ringi jänkud ja elavad kaunid linnud. Kui allika kõrval kasvav puu on kuivanud nagu naise hingejõud, siis inglipooldes puud on Jumala looming ja ülistavad Teda iga oma lehe ja oksaga (Pilt 4).

Teist sündmust kujutav 17. sajandi itaalia meister on seevastu loonud kaljuse ja palju metsikuma maastiku, milles Haagar kiirustab ingli juhatusel vett tooma. Kaevu sellel veel ei paistagi, küll leiab vaataja pildilt kaljunuki, mis tuletab meelde pinda, millele tuleb oma usk rajada (Pilt 5).

Õige valik

Kui esimese patriarhi Aabrahami elus oli kaev määrava tähtsusega tema lapse ema Haagari elus, siis järgmised juutide esiisad Iisak ja Jaakob kohtusid kaevuna kasutataval allikal oma tulevaste abikaasadega.

Iisaki naise Rebeka kosimise puhul kohtus pruut kõigepealt oma tulevase äia koja valitseja Elieseriga. (Tema nime on nimetatud 1Mo 15:2). See otsis abivalmis naist, kes on valmis jootma rändurit ja tema kaameleid ning Jumal juhatas ta seeläbi Aabrahami

vennatütreni. Nähtavasti vara-seimaid selle loo kujutisi asub vanimas säilinud illustreeritud piiblikäsikirjas. See on maalitud keiserliku purpurvärviga kaetud pärgamendile, mis rõhutab sündmuse tähtsust Jeesuse kui Taevase Valitseja kaugete esivanemate elus. Liikumist rõhutav stseen, milles kenuskaelsed kaamelid lausa vee poole tungivad, on loodud veel enne traditsioonilise ikoonistiili väljakujunemist. Seetõttu on lisatud allika allegooria – poolakt, mis pärineb veel antiikkultuurist (Pilt 6).

17. sajandi kuulus prantsuse maalija N. Poussin, kes töötas Roomas, on tegevuse seevastu viinud oma ajastu Itaaliasse. Et tegemist on looga Vanast Testamendist, sellest annab siiski märku turban mehe peas. Kaamelid pildil pole, sest kunstnikku on huvitanud pigem inimeste käitumine. Nii püüab Aabrahami esindaja Rebekat kätega vehkides veenda, see paneb aga üllatunult käe südamele. Teised naised reageerivad individuaalselt. Mõni neist on imestusest tardunud, teised vaatavad toimuvat kui tasuta etendust. On aga ka neid, kes tegelevad oma veekannuga ja jäävad ükskõikseks (Pilt 7). Kõik see on väga eluline, kuid samas meenutab kristlust tõsiselt võtva autori teos meile, et samamoodi suhtuvad inimesed erinevalt ka usuküsimustesse.

Järgnev sajand tõi kaasa mängleva ja pisut kerglase rokokoo ning see ei jäänud avaldumata isegi religioosses kunstis. Näiteks

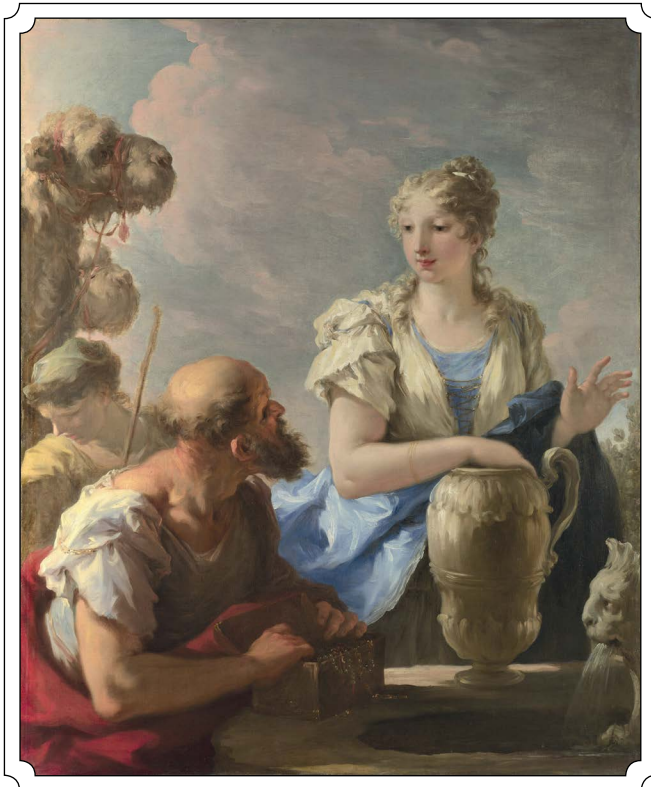
Pilt 6. Tundmatu süüria (?) meister. Rebeka ja Elieser. Miniatuur „Viini Genesis“ käsikirjast. 6. saj. I pool. Pigmentvärvid pärgamendil.

Pilt 7. Nicolas Poussin (1594–1665). Rebeka kaevul. 1648. Õli lõuendil.

itaallase Pellegrini maal kesken-dub vaid kaunitarile, kes vaatab temaga kontakteeruda püüdvale mehele enesekindlalt sõna otse-ses mõttes ülalt alla. See kiila-kas habemik pole talle ju üldse atraktiivne! Vähe sellest, ta katab käega isegi kannu suu ning näib,

et mõnusalt karvased kaamelid peavad ootama... Muidugi on see kõik vaid hetk enne seda, kui neiu taipab, et teda palutakse naiseks küll tundmatule, kuid vähemalt noorele sugulasele (Pilt 8).

Pilt 8. Giovanni Antonio Pellegrini (1675–1741).
Rebeka kaevul. 1708–1713. Õli lõuendil.

Armumine allikal

Jaakob, viimane kolmest patriarhist, aga lausa armus veevõtmiskohal! Nähes oma onutütart Raahelit, kes tuli selle juurde oma lammastega, veeretaski ta sellelt kivi ja jootis ise karja (1Ms 29:10). Kuna viimane tegevus kuulus karjapiiga ülesannete hulka, pidi noormeest tabanud armunool olema ikka sügavale südamesse sattunud. Nimelt on tegemist ju Vana-Ida aladega ning seal kandis oli meeste jaoks naisi aidata. Aga kuna „Raahel oli jumekas ja ilusa välimusega“ (1Mo 29:17), pole imestamiseks põhjust.

Kunstnikke on need teemad muidugi väga vaimustanud. Reeglina on neil pildidel kõik ilus – noored inimesed, kaunid rõivad, õrnad tunded, hästi toidetud loomad ja ümbritsev loodus. Isegi ilm on ilus, viidates armumise rõõmule ja tulevasele perekonnaõnnele. Selles laadis tööde hulgas paistab silma itaalia renessansi esindava J. Palma il Vecchio kompositsioon. Selle keskmes on lausa suudlev paarike ning loomade jootmine on jäetud hoopiski taustal toimetavate abiliste hooleks. Siiski pole see pelgalt

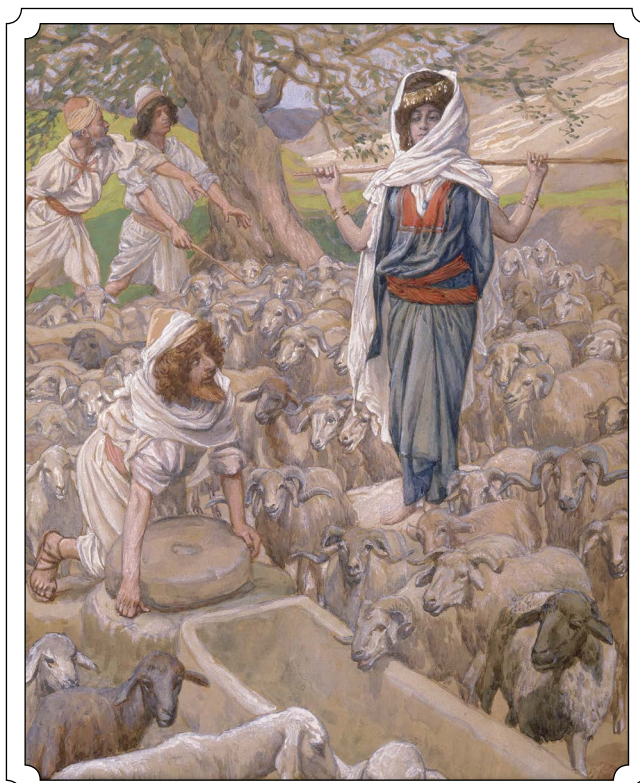
Pilt 9. Jacopo Palma il Vecchio (u 1480–1528). Jaakob ja Raahel. U 1515–1525. Õli lõuendil.

Pilt 10. William Dyce (1806–1864).
Jaakobi ja Raaheli kohtumine. 1853. Õli lõuendil.

kirehoog, vaid me näeme ka käepigistust, mis viitab kokkuleppele abiellumises (Pilt 9).

Näiliselt vaoshoitumaid, kuid sisuliselt hoopis kuumemaid hetki peegeldavad aga hilisemate ajastute teosed. Jättes seekord kõrvale vallatu ja flirtiva rokokoo, heitkem pilk pigem kahele 19. sajandil loodud stseenile. Siinkohal tuleb rõhutada, et nende loojateks on tõsiusklikud, kes tegid religiooset kunsti kogu südamest. Šoti akadeemiku W. Dyce maalil meenutab poolalasti brünett Jaakob pisut oma metsikut venda Eesavit ning pärineb justkui esiajast. Eurooplannaga sarnanev Rebeka mängib aga küll häbelikku, kuid ei tõrju armunud sugulase liigagarat pealetükkivust sugugi piisava innukusega (Pilt 10). Prantslase J. J. Tissot' kaunitar seevastu on aga ise lausa võrgutaja. Olles oma pea küll sobivalt loori mähkinud, tõstab ta samas käed kõrgele ja avalikustab oma käsivarte varjatud ilu. On see vihje, et need käed on peagi valmis kallistama? Vaene idamaalane Jaakob, kes pole nii „häbitut“ paljastust kunagi näinud, vaatab seda muidugi suu lahti ning unustab end kivi juurde kummargile (Pilt 11). Ehk saab vastuolu autorite usklikkuse ja teostest õhkuva kire vahel seletada nende sisseelamisega teemasse?

Pilt 11. James Jacques Tissot (1836–1902). Jaakob ja Raahel kaevul. U. 1896–1902. Guašš papil.

Eluvesi

Hoopis teistsugune oli üks Uues Testamendis kirjeldatud kohtumine anonüümseks jääva naisega üle 1700 aasta hiljem, kuid seegi kaev oli seotud Jaakobiga. Nimelt oli kaevu põhjas tema nime kandev allikas, mille ta oli andnud oma pojale Joosepile. Nüüd asus see aga Samaaria piirkonnas, mille elanikega vältisid juudid kokkupuuteid. Jeesuse pöördumine võõra naise poole palvega talle vett anda rikkus seega kahte tabu korraga. Rangete reeglite kohaselt ei tohtinud juudi õpetlane võõra naisterahvaga kahekesi jäädes tema poolegi vaadata, kõnetamisest rääkimata. Ja pealegi oli tegemist põlatud rahvakillu esindajaga! Seetõttu on naise imestus – „Kuidas! Sina, kes oled juut, küsid juua minult, Samaaria naiselt?“ – mõistetav (Jh 4:9). Ja ometi kasvas sellest välja vestlus, milles Jeesus ütles kuldsed sõnad: „Aga kes iganes joob vett, mida mina talle annan, ei janune enam iialgi, vaid vesi, mille mina talle annan, saab tema sees igavesse ellu voolavaks allikaks“ (Jh 4:14).

Kunstis on seegi stseen väga levinud, sest võimaldab peegeldada emotsioone. Kui Jeesus vastab alati

*Pilt 12. Jacek Malczewski (1854–1929).
Jeesus ja samaaria naine. 1909. Õli lõuendil.*

*Pilt 13. Bernardo Strozzi (1581–1644).
Kristus ja samaaria naine. U 1630–1644. Õli lõuendil.*

oma ajastu kujutamiseviisile, siis naist nähakse vägagi erinevalt. Meenutagem, et Jeesus teadis, et tal oli olnud juba viis abikaasat, aga nüüd elas ta lihtsalt elukaaslasega. Eks selline naine pidigi teadma, kuidas mehi võluda! Nii ongi ta kord salakaval ahvatleja, siis jälle hoopis rõõmus inimene, kes on vastu võtnud uue tõe.

Poolaka J. Malczewski modernistlikus käsitluses maalil pöörab Kristus selja naisele, kes ettepoole kummardades oma dekoltee ilu demonstreerib (Pilt

*Pilt 14. Ivan Meštrovi (1883–1962).
Kristus ja samaaria naine. 1957. Marmor, pronks.
Asukoht: Notre Dame. Katoliikliku Ülikooli
areaal (Indiana, USA).*

12). Kaasaegselt mõjuvad tegelased koputavad siin vaataja südametunnistusele. Näeb ju naine kaevul Jeesuses kohtumishetkel vaid meest ning kunstniku põlvkondki nägi kirikus tihti vaid selle välist kuju ja traditsioone. Kuid Kristus pöördub sellistest ära...

Teise vaatenurga üks ilmekamaid näiteid on itaalia varabarokki esindava B. Strozzi jäädvustus kahest inimesest, kes pole mitte enam eelkõige mees ja naine ega juut ja samaarlanna, vaid õpetaja ja õpilane. Kui Jeesus viipab käega pildist välja, kaasates toimuvasse vaatajagi, toetub naine kannule, milles nagu olekski elav vesi (Pilt 13).

See lugu kõnetab loojaid ka modernse kunsti ajastul, mil kõik inimlikud kosimised ja armumised on kunstis vajunud tagaplaanile. Küll on jäänud kestma stseen kohtumisest Kristusega, sest temal on meile anda eluvett (Pilt 14).

Anu Allikvee

Punane ja valge roos

Täiesti ootamatult oli puhkenud sõda. Vaenulik naaberriik tahtis anastada rahulikku iseseisvat riiki. Maal oli välja kuulutatud mobilisatsioon. Noored mehed läksid rindele.

Ottomar armastas ilusate pruunide juustega Juliat ja tüdruk armastas teda. Nad otsustasid kihluda enne, kui Ottomar sõtta läheb.

Oli kevad, puudel tärkasid värsked pungad, muutes puud hiirekõrvulisteks. Õitsesid esimesed tulbid, nartsissid, hüatsindid ja meespead. Nüitudel ja teede ääres levitasid magusat lõhna nurmenukud.

Noored läksid külakirikusse. Tee viis läbi tammi, kus õitsesid ülased. Maa oli kaetud õitega nagu lumevaibaga. Ottomar ja Julia kõndisid vaikides, neil puudusid sõnad, et väljendada oma ülevoolavaid tundeid. Ottomaril olid kaasas punane ja valge roos.

Kirikus ootas neid preester, kes kuulutas nad kihlakuks ja pani Juliale ja Ottomarile sõrme kihlasõrmused, Ottomar pani punase ja valge roosi altari ette vaasi ning ütles: „Sina, Julia, oled valge roos, ja mina punane. Need lilled väljendavad meie armastust, sinu süütust ja puhtust ja minu armuleeki. Kui minuga rindel midagi juhtub, näed sa seda kohe, kui vaatad punast roosi. Aga kui sa peaksid mu hülgame, näertsib valge roos. Kui sõda võidukalt lõpeb ja me endiselt teineteist armastame, kasvavad roosidele juured ja need ei närtsi iialgi.“

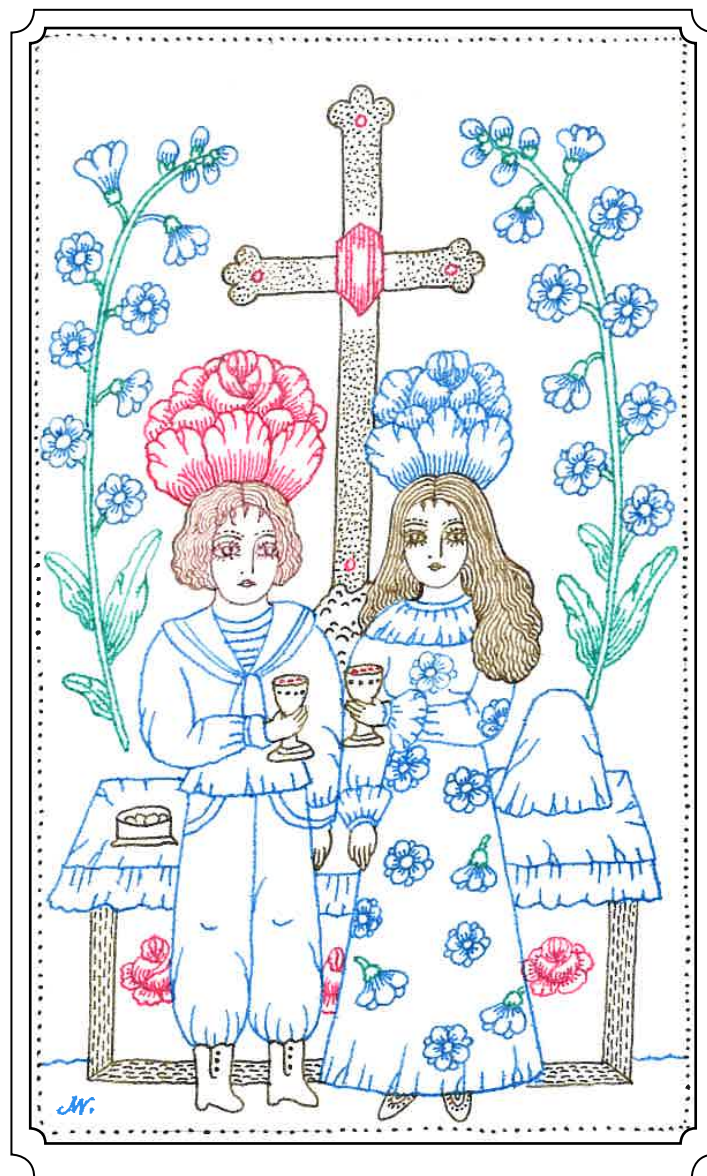
Preester õnnistas ka lilli ja jagas noorpaarile armulauda. Julia palgeil olid pisarad, aga Ottomar suudles need ära. Noored mõistsid, kui habras ja üürrike võib olla nende õnn.

Ottomar ütles: „Ära nuta, Julia. Kõik on Jumala kätes, ilma Tema tahtmiseta ei sünni midagi. Ma armastan oma isamaad ja olen valmis selle nimel surema.“

Julia vastas nuuksudes: „Ma ootan sind tagasi ja loodan, et sõda lõpeb peatselt. Siis istutame punase ja valge roosi, millele juured on alla kasvanud, kiriku ukse ette, punase paremale, valge vasakule poole ust. Jumal kaitsku meie kodumaad ja sind, Ottomar!“

Noored kallistasid teineteist ja võtsid vastu preestri õnnistussõnad. Järgmisel päeval sõitis Ottomar rindele.

Päevad möödusid muretsedes ja igatsedes. Mõõdus terve aasta täis raskusi. Inimestel oli puudu leivast,

Maara Vindi illustatsioon, 2022

joogi-veest ja arstirohtudest. Rindelt tulid sõnumid vahelduvast edust ja siis ilmutas Jumal selgelt oma Armu ja Halastust. Vaenlane taganes ja sai lüüa. Sõda lõppes, tuues kergendust ja tröösti kõigile inimestele.

Punasele ja valgele roosile kasvasid vaasis alla juured ja Ottomar tuli tagasi koju. Neid laulatati Juliaga samas külakirikus. Ka nüüd olid nende silmad pisaraist märjad, kuid seekord rõõmust. Tänuks Jumalale istutasid noored oma lilled kiriku ukse ette, punase paremale, valge vasakule, nagu oli töötatud. Roosid kasvasid ja õitsesid palju, palju aastaid, nii et külm ei saanud neile ka talvel liiga teha.

Maara Vint
Vääna-Jõesuus 2022. aastal